№ 1 ԿԻՐԱԿԻ, 1 ՅՈՒՆՎԱՐԻ

1917
ՔԱՌԱՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 1 ՅՈՒՆՎԱՐԻ № 1

Տարեկան գինը 12 րուբլի, կէս տարվանը 7 րուբլի, ամսական 1 ր. 25 կոպ.։
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 7 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը։
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ»
Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելէֆօն № 2—53

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են՝ Կովկասում խւթաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 25—15 կոպ.։

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Առաջիկայ 1917 թ. համար

(46-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է՝ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ.

12 և 11 ամիսը	10 ամիս	9 ամիս	8 ամիս	7 ամիս	6 ամիս	5 ամիս	4 ամիս	3 ամիսը	2 ամիսը	1 ամիսը
12 ռուբ.	11 ր.	10 ր.	9 ր.	8 ր.	7 ր.	6 ր.	5 ր.	3 ր. 75 կ.	2 ր. 50 կ.	1 ր. 25 կ.

Արտասահմանի համար (Ամերիկա, Եւրոպա, Հնդկաստան, Պարսկաստան, Հարէշստան) տարեկան—16 րուբլի, կէս տարին 9 ր., ամսական 2 րուբլի։

Տարեկան բաժնեգինը Ռուսաստանում կարելի է վճարել և մաս-մաս, այն է՝ սկզբից 5 ր., մայիսի 1-ին 4 ր., սեպտեմբ. 1-ին 3 ր.։ Կամ թէ երկուհուագում, այն է՝ սկզբից 7 ր., իսկ մնացորդ 5 րուբլին՝ յուլիսի 1-ին։ Այլ տեսակի մասնավճար չէ ընդունվում։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։ Յայտարարութիւնների համար պէտք է վճարել՝ Կովկասում—առաջին երեսի վրա տողատեղին (պէտիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կոպէկ։ Կովկասից դուրս՝ I երեսի վրա 25 կ., վերջին երեսի վրա 15 կոպէկ։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 50 կ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներին խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

«Մշակը» յատուկ Թղթակիցներ ունի Մոսկվայում, Պետրոգրադում, Պարիզում, Ամերիկայի Ուստր և Նիւ-Եօրկ քաղաքներում, Բուխարէստում, Կալկաթայում, Նոր-Ջուղայում, Թէհրանում, Ղազվինում, Թաւրիզում, Անդրկասպեան երկրի զանազան մասերում, Վանում, Էրզրումում, Տրապիզոնում, Երզնկայում և Կովկասի զանազան վայրերում։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„Մշակի" գրասենեակի կողմից

Այն բաժանորդները, որոնք 1917 թ. բաժանորդավճարը ուղարկել են դեկտեմբերի վերջերին և նրանք, որոնք կուղարկեն ներկայ յունվարի սկիզբներին, թերթը կը ստանան ՄԻ ՔԱՆԻ ՕՐՈՎ ՈՒՇ, որովհետև հասցէները պատրաստելու և տպագրել տալու համար պահանջվում է որոշ ժամանակամիջոց։

Եղիսաբէթ Աղէքսանդրեան, Լեօն Աստուրեան Խաչատրեանցները և Վարվառէ Աստուրեան, Լեօն Իսայեան Բեզրադեանները խորին վշտով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, որ հանգուցեալ

Աստուր Գերասիմեան Խաչատրեանցի

յիշատակին հոգեհանգիստ կը կատարվի յունվարի 1-ին, երեկոյեան ժամը $6^1/_2$-ին իր բնակարանում, Միքայէլեան պրոս. № 111, բնակարան № 8, իսկ յուղարկաւորութիւնը կը կատարվի յունվարի 2-ին, առաւ. 10-ին իր բնակարանից դէպի Թանդոյեան եկեղեցին, որտեղից մարմինը կը փոխադրվի Խօջիվանքի գերեզմանատունը։
առ. 1058 1—1

Եղիսաբէթ Հայրապետեան, Օլգա Իսահակեան և Թէոդոր Արտէմեան Խաչատրեանցները խորին կսկիծով յայտնում են ազգականներին ու ծանօթներին, որ հանգուցեալ

Աստուր Գերասիմեան Խաչատրեանցի

յիշատակին հոգեհանգիստ կը կատարվի յունվարի 1-ին, երեկոյեան ժամը $6^1/_2$-ին, Միքայէլեան պրոս. № 111 բնակարան № 8, իսկ յուղարկաւորութիւնը կը կատարվի յունվարի 2-ին, առաւ. ժամը 10 ին, իր բնակարանից դէպի Թանդոյեան եկեղեցին, որտեղից մարմինը կը փոխադրվի Խօջիվանքի գերեզմանատունը։
առ. 1059 1—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, յունվարի 2-ին

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Կը ներկայացնէ

Առաջին անգամ հայ բեմի վրա

ՍԻՐԱՆՈ ԴԸ-ԲԵՐԺԸՐԱԿ

հերոսական կոմեդիա 5 արար., Ռոստանի, թարգմ. Յ. Միրզայեանի։

Սիրանոյի դերը կը կատարէ Վ. Փափազեանը

Մասնակցում է ամբողջ խումբը

Սկիզբը ժամը ճիշդ 8-ին։

Երկուշաբթի, յունվարի 9-ին, տ. ՍԻՐԱՆՈՅԻ բենեֆիսին ԿԵԱՆՔԻ ՃԱՆԿԵՐՈՒՄ Համսունի։

Ռեժիսսեօր՝ ՍԵԻՈՒՄԵԱՆ

Հերթապահ անդամներ՝
1156. 2—2 Յ. ՋՄՇԿԵԱՆ, Ս. ԳԱԼՍՏԵԱՆ

ՎՐԱՑ ՊԱՏՄԱ-ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՎՐԱՑ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կազմակերպում են

ՀԻՆ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏԻ ՆԿԱՐՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Փառքի տաճարում, Գօլօվինսկի պր. վրա

Ցուցահանդէսի բացումը տեղի կունենայ յունվարի 4-ին, չորեք. ժամը 1-ին։ Բացման օրը վրացական պատի նկարների համար դասախօսութիւն կը կարդայ Է. Ս. ՏԱԿԱՑՇՎԻԼԻ։ Մուտքի վճարը առաջին օրը՝ 1 ր., ուսանողներից—50 կ.։
առ. 1144 1—1

ԹԷՅԻ ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ՊԱՀԵՍՏ

„ԿԱՐԱՎԱՆ" ԸՆԿ.-ԵԱՆ

Արմեանսկի բազար, պասսաժ Մանթաշեանի
(1. 6.) առ. 1128 3—3

ԼԵՒՈՆ Կ. ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ԲԱԳՈՒ

(Առևտր. գործունէութիւնը 1892 թւից)

Ընդունում և կատարում է ամէն տեսակ առևտրական յանձնարարութիւններ. գընում, վաճառում և ճանապարհում է բոլոր թոյլատրված ապրանքները նաւթեաց վագօններով, բաց ամ և պօստային կապոցներով, մանուֆակտուր, գալանտերէյ, կենսական մթերքներ, երկաթեղէն, չոր մրգեր։

Յատուկ ուշադրութեամբ բաւարարում է կօօպերատիվ խանութների պահանջները։

Պայմանների և տեղեկութիւնների համար պահանջվում է 20 կ. պօստ. մարկայ։

Հասցէն. Նամակի՝ Баку, Азіатск. ул. № 110, Л. Теръ-Никогосянъ.

Հեռագիր՝ Терникогосянъ. Հեռախօս № 45—87

(հ. կ.) առ. 1001 10—10

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բոլշևիվսկայա 13, տէլէֆօն 4—21.

Ընդունելութիւն թէ գանձ[illegible] և թէ առանց [illegible], թէպէտ և վիրաբուժութեան կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից) վաղօրօք գրվելու պայմանով։

Ընդունելութիւն՝ կանանց հիւանդ. ամէն օր՝ ժ. 11—12 առ.։

Հիւանդանոցի բժիշկներ

Ա. Ա. Ցարուքիւնեան

Ն. Ն. Վեսելովզորով

Լ. Ա. Զակրժեվսկի

Ա. Ր. Փիշէր

Ա. Գ. Շահպարոնեանց

(հ.կ.) առ. 978. 100—13

ԲԺԻՇԿ

Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Վերադարձել է Կովկասեան Հանքային Ջրերից և վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնները՝

ԿՈԿՈՐԴԻ, ՔԹԻ և ԱԿԱՆՋԻ հիւ.։

Առաւօտեան 9—12 ժ.

Երեկոյեան 5—7 ժ.

Бебутовская ул. 26. Երրորդ օրիորդաց գիմնազիայի կողքին։

առ. (հ. հ. կ.) 404 100—44

Արտասահմանից փոխադրվելով

ԲԺԻՇԿ

Ա. Դ. ՃԱՀԲԱԶԵԱՆ

Նախկին ասսիստենտ Բերլինի համալսարանի կլինիկաների

Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների, մանկաբարձութեան, կանանց միզասեռական օրգանների և նրանց վեներական հիւանդութիւնների։

Ընդունում է ամենայն օր երեկ. ժ. 5—7-ը, Մելիք-Ազարեանի տանը՝ Վերայի դարիվայը, № 1, բն. 19։

հեռախօս 5—08

(հ.հ.կ.) առ. 1009. 100—17

ԲԺԻՇԿ

Շուշանիկ Նազարեան

Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների եւ մանկաբարձութեան։

Ընդունում է ամէն օր՝ (առ. ժ. 1—2. / եր. ժ. 4—6.

Հասցէն՝ Սոլօլակ, Բոլշևիկսկայա փող. № 1.

հեռախօս 6—80.

(հ.հ.կ.) առ. 777. 100—51

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

ԿԷՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ

Պլօմբ.—ոսկուց, պլատինից, արծաթից, ֆարֆօրից և այլն։

Առանց ցաւի հեռացումը ատամների։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթօդով։

Ընդունելութիւն 10—2 առաւ., 4—6 ժ. երեկ.։

Լերմոնտովսկայա փողոց № 1 մուտքը պլէխանովից։

(ա.օ.) առ. 622. 100—65

Երզնկացիներուն

Կը խնդրեմ բարեկամներէս, որ բարեհաճին իրենց՝ և եթէ գիտեն կնոջս՝ Վարդիկին հասցէն ալ ինձ փութացանել «Մշակի» հասցէով։ Ղարաքիլիսցի Մկրտիչ Համբ-Խաչատուրեան։

առ. 1151. 3—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ—ԹՈՔԱՑՏԻ և ՍՐՏԻ։ Ընդունելութիւնը ՆՈՐ-ՌԷՆՏԳԷՆՕ - ԷԼԷԿՏՐՕ - ԲՈՒԺԱԿԱՆ կաբինէտում։ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆԸ և ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ X ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ, նոյնպէս ԹՈՔԱՒՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ բոլոր ձևերով և էլէկտրականութեամբ։ Վիէննայի ձևի գլխի դուշ, մեծ սոլենօյիդ, դ'ԱՐՍՕՆՎԱԼԻ տօկերի մասնագիտական գործողութիւնը Թոքերի հիւանդութիւններին, սրտին, արտերիօսկլերօզին և նոյնպէս լեարդին, երիկամունքին, արեան պակասութեան, անքնութեան, ՆԵՒՐԱԼԳԻԱՅԻՆ, ողնաշարի հիւանդութիւններին, ատամային, գեմարօյին, պօդագրային ոսկրացաւին։ Ամեն օր 9—1 ժամը և 5—7 ժ. երեկ. Բէբուտօվսկայա № 23
934 հեռ. 7—92. 100—49

ԵՐՐՈՐԴ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Երրորդ անգամն ենք տեսնում Նոր Տարի այն օրից, երբ 1914 թ. յուլիսին տեղի ունեցած մի՝ ըստ երեւոյթին քրէական, բայց սոսկալի հետեւանքներով լղի դէպք՝ մի ապանութիւն վառեց մի համաշխարհային հրդեհ, որ գնալով բռնկվեց, սաստկացաւ և այժմ էլ շարունակում է ճարակել, հանգչելու շատ թոյլ յոյսով։

Այո, երրորդ անգամ այսօր մենք հանդիպում ենք Նոր Տարին, առկաւին յոյս չունենալով թէ կը հանդիպենք խաղաղութեան և չորրորդ Նոր Տարին, որովհետև ներկայ համաշխարհային պատերազմը երկու հզօր ախոյեանների—մի կողմից դաշնակից և միւս կողմից կենտրոնական պետութիւնների—միջև այն կերպարանքն է ընդունել, որ դրել է երկուսի առջև էլ հետևեալ դիլեմման՝ կամ կատարեալ յաղթութիւն կամ մահ։ Եթէ գերմանական միլիտարիզմը կատարելապէս չը խորտակվի, աշխարհի ապագայ խաղաղութիւնը ապահովեալ չի լինի և մի քանի տարիներից յետոյ նորից պէտք է բռնկվի համաշխարհային պատերազմը։

Այն առաջարկները, որ դաշնակից պետութիւնները ներկայացրին ի պատասխանի Գերմանիայի առաջարկին, իբրև հաշտութեան վերջնական պայմաններ, այն է Բէլգիայի, Սերբիայի, Չերնօգօրիայի վերականգնումը, բոլոր քանդվածների, աւերվածների վերաշինութիւնը, նուաճված երկիրների վերադարձումը,—Գերմանիան մերժեց. իսկ այն, ինչ ինքն է կամենում, դաշնակից պետութիւնների կողմից ընդունվելու անհնարին է։ Հետևաբար, պատերազմը պէտք է շարունակվի մինչև վերջնական յաղթութիւն Գերմանիայի վրա, որովհետև Գերմանիան՝ յաղթված, նրա հետ յաղթված կը լինեն և նրա արբանեակները՝ Աւստրիա, Բօլգարիա, Թիւրքիա։ Վերջինս արդէն բաւականաչափ ջախջախված է թէ Հայաստանում, թէ Միջագետքում և թէ Արաբիայում։

Անգլիան, Ֆրանսիան, ինչպէս երեւում է, բնաւ չեն յուսահատվում և կատարեալ հաւատ ունեն, որ թէև դանդաղօրէն, բայց վերջի վերջոյ պէտք է խորտակեն գերմանական հզօրութիւնը, որ Վէրդէոնի առաջ սոսկալի հարուած ստացաւ։ Ռուսաստանն էլ,

լցված է վճռականութեամբ՝ վար չը դնել զէնքը մինչև թշնամու կատարեալ պարտութիւնը։

Թագաւոր կայսրի վերջին հրովարտակն, ուղղված զօրքին, որով յայտարարվում է, որ հաշտութիւնը անկարելի է մինչև վերջնական յաղթութիւն ձեռք չը բերվի, փարատում է որևէ տարակուսանք և Ռուսաստանի առաջ հրամայողական պահանջ է դընում լարել ժողովրդի բոլոր ոյժերը՝ ցանկացեալ նպատակին հասնելու համար։

Շնորհաւորել Նոր Տարի մեր ընթերցողներին չենք կարող, քանի որ պատերազմի վերջաւորութիւնը դեռ շատ և շատ հեռու է նկատվում և դեռ մեծ էտապ կայ մեր առաջ անցնելու։ Մնում է մեզ միայն ունենալ կամքի, մտքի, հոգու տոկունութիւն և արիութիւն, որովհետև փորձանքներ դեռ շատ կան անցնելի։ Միակ իղձը, որ կարող էինք արտայայտել, դա էլ այն է, որ եկող 1918 թ. Նոր Տարին կարողանանք տօնել խաղաղութեան մէջ, երբ կնքված կը լինի պատուաւոր և համաշխարհային խաղաղութիւնն ընդերկար ապահովող հաշտութիւն։

Հ. Ա.

ԿԵԱՆՔԸ 1916 ԹՒԻՆ

ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ 1916 Թ.

I

Ծանր է հայ հրապարակախօսի համար նոյն իսկ ուրվագծել, թող թէ նկարագրել հայ ժողովրդի կեանքը, ազգային կեանքը 1916 թւականի համար։

Ինչպէս ամէն մի ժողովրդի և ազգի կեանք, նա ունեցել է իր լաւ և յոռի կողմերը, ունեցել է իր երևոյթները, իր յուզումները և տենչերը, բայց դրանք ամենքը նքացել, ջնջվել են այն անօրինակ փորձանքի, սոսկալի տառապանքի առաջ, որ կրել է հայ ազգը իր ամբողջութեան և գլխաւորապէս Թիւրքահայութեան հատուածի մէջ ներկայ պատերազմի ընթացքում, երբ նրա ֆիզիքական գոյութեանն արմատական հարուած հասցվեց։

Եւ 1916 թւականը աւելի դժնդակ հանդիսացաւ նրա համար, որ եթէ 1915 թ. տառապանքների հանդէպ մենք ունէինք և վառ յոյսեր, կենդանի հաւատ ապագայ վերածնութեան, վերաշինութեան մասին, մեր մօտալուտ յաղթանակի մասին, 1916 թ. այդ յոյսերն էլ սոսկալի հարուածներ ստացան։

Ի հարկէ, կեանքը ամէն տեղ կեանք է իր լուսաւոր և մռայլ, մութ կողմերով։ 1916 թ. էլ, ինչպէս առաջ, մենք՝ ռուսահայերս ունեցանք և թատրոն, և մամուլ, և գրքերի հրատարակութիւն, և բանակախ. մեր թատրոնը նոյնիսկ աւելի յաճախվեց, քան երբևիցէ. հայ հրատարակութիւնը դուրս-

Գեղարուեստը Խրախուսող Կովկ. Ընկերութիւնը
Վաղը յունվարի 2-ին բաց է անելու
ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆԴԷՍ
1063 Նախկին Արշակունեա. տ. Գրիբոեդովսկայա փող. 24, ժամը. 10—3 1—1

ճացաւ նոյնիսկ «Արշին-մալ-ալաններով». նրա մի մասը՝ վաճառականութիւնը, կապիտալիստները անձնատուր եղան նոյնիսկ սպեկուլացիայի, հետամուտ եղան հարստանալու, ինչպէս հետամուտ եղան հարստանալու և Ռուսաստանի միւս ազգերի վաճառականները և կապիտալիստները։ Մի խօսքով, կեանքն իր սովորական ընթացքն ունէր մեր մէջ, և չը կար, կարելի է ասել, ազգային ընդհանուր սուգ։ Կար աղէտ, սոսկալի աղէտ, ճիշդ է, բայց ամեն հայ անհատ, որ հեռու էր մնացել այդ աղէտից, դրանով և մխիթարվում էր և իր խիղճը հանգստացնելու համար շտապում էր իր լուման ձգել, նուազ կամ առաւել չափով, իր եղբայրակիցներին հասած սոսկալի տառապանքները ամոքելու սահմանված գանձանակի մէջ։ Չէ կարելի ասել, որ մեր մէջ չեղան հերոսական ձգտումներ և արարքներ. եղան կամաւորներ, որոնք իրանց կեանքը զոհեցին. եղան աղջիկներ, կանայք, որոնք գնացին անձնուիրաբար խնամելու վիրաւորներին. բայց դրանք լոկ անհատական, մասնաւոր բռնկումներ էին. չեկաւ մի մասսայական, ժողովրդական ոգու բարձրացում։ Նոյնպէս և նուէրներ շատ եղան, բայց չը գտնվեց հայ հարուստների մէջ մէկը, որ միանգամից մի մեծ գումար նուիրէր, ասենք՝ իր հարստութեան եթէ ոչ կէսը, գէթ մի քառորդը, չը նայելով որ այդ հարուստներից շատերը՝ ոսկու աճագին դէզեր կուտակեցին իրանց հարըստութեան վրա, շնորհիւ պատերազմի, հետեւաբար և ժողովրդական տառապանքի։ Չէ կարելի ասել, որ ներկայ պատերազմը հայ ժողովրդի հայրենասիրական ոգին աւելի բարձրացրած լինի։

Այս ընդհանուր ակնարկից յետոյ՝ դառնանք հայկ. կեանքի գլխաւոր երեւոյթներին և հարցերին 1916 թ.։ Հ. Ա.

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1916 ԹՒԻՆ

I

Եթէ հասարակական մտաւոր-կուլտուրական գործօններն առ հասարակ պատերազմական անհեղ ժամանակներում դանդաղում են խաղաղ ժամանակվայ իրանց առաջընթացութեան ճանապարհում, դպրոց, գիտութիւն, գրականութիւն երբեմն նոյնիսկ շեղվում են մարդկութեան բարօրութեան ծառայելու իրանց անդաւաճան շաւղից, կամ կանգ առնում մի թմրած կէտում, ապա որքան աւելի ազգերի և ժողովուրդների այս աննախընթաց մեծ պայքարում կարող էր ազդվել գեղարուեստը, որ հայելին է մարդկային հոգու և զգացմունքների, որ ամենից զգայունը և ամենից նուրբն է անհատական ստեղծագործ աշխատանքներից։ Եւ եթէ այդպէս է մեծ ազգերի համար, ուր կը մնար իր գլխին անօրինակ ծանր հարուածներն ընդունող հայ ժողովուրդը, «մարդկութեան ազգի այդ քաւութեան նոխազը», և ուր նրա մատաղ գեղարուեստը։

Այս դառն բոպէին էլ ինչ սև քնար.
Սուր է հարկաւոր կորիճի ձեռին։

Հայրենասէր քերթողի այս տողերն էինք կրկնում մենք ամենքս նոյնիսկ դեռ այս անցնող տարում, հաւատալով որ, եթէ քնարը մի կողմ շպրտենք և սուր վերցնենք, «մենք փրկված ենք»։

Սակայն համոզվեցինք կարծես, որ մեզ նման ազգի համար «գրիչը սուրէն զօրաւոր է», որ «միջազգային հարիսային» մասնակից լինելու համար մեր երկաթէ փոքրիկ շերեփն էլ շատ անզօր է հզօրների պղպատէ և կայծակէ ահռելի շերեփների մօտ, որ մեր փրկութիւնը մեր կուլտուրական կեանքի մէջ է, ըստ միւս բանաստեղծի՝ «հոգեւոր Հայաստան» ստեղծելու մէջ։

Այդ է պատճառը, որ 1916 թւի առաջին կէսը բոլորովին նման չէ երկրորդ կիսին, սկզբում դեռ թմրած, դեռ շշմած մեր կրած հարուածներից, ապա միանգամից զարթնեց մեր կովկասահայ կամ ամբողջ ռուսահայ մտաւոր կեանքը. պատերազմը մեծ չափով կորցրեց իր հետաքրքրութիւնը, և մենք կարծես մեր գործը վերջացրած համարելով անցանք արդէն մեր խաղաղ կուլտուրական աշխատանքին։ Մինչ մեր ընկերութիւններից սկզբում եռուն գործունէութիւն ունէին միայն բարեգործութեան և նպաստի կոչվածները և համարեա լռութեան, անգործութեան էին մատնված կուլտուրականները, տարվայ երկրորդ կէսերից միանգամից մեծ թափով գործի անցան վերջիններս նոյնիսկ ստեղծվեցին նոր ընկերութիւններ։ Թող մեր հասարակական կեանքի արթնացման և միւս երեւոյթների մասին գրեն ուրիշները, մենք զբաղվենք մեր նիւթով։

Արուեստներից գեղեցիկ գրականութիւնը՝ բանաստեղծութիւնը, վէպը և դրաման՝ որպէս գրականութիւն՝ նիւթ է դառնալու «գրական տեսութիւնը» կազմողին. մենք շատ ամփոփ կերպով, որքան կը ներեն լրագրի սիւնակները, կը խօսենք գեղարուեստի միւս ճիւղերի մասին։ Գ. Լեւոնեան

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1916 ԹՒԱԿԱՆԻՆ

I

Այս թուականը ևս անցաւ պատերազմա[illegible]։ Մի տարի ևս եւրոպական ժողովուրդները ապրեցին ողբերգական սարսափների գըրկում։

Ամբողջ երկու և կէս տարի՝ համաշխարհային պատերազմ։ Երեսուն ամիս շարունակ կազմակերպված մասսայասպանութեան անլուր եղեռնը սպանդանոցի վերածեց երբեմնի խաղաղ ազգերի բարեկարգ, կուլտուրաշէն երկիրները՝ առուակներով արիւն հոսեցնելով միլիոնաւոր առողջ, կենսալիր երիտասարդներից։ Երկու և կէս տարվայ ընթացքում ծանր արտիլերիայի անխնայ ռմբակոծումները, Կրուպպի թնդանօթների հրէշային գործադրութիւնը կործանեց դարերի կուլտուրական կերտուածքները, հոյակապ կոթողները՝ փլատակոյտերի տխուր պանօրամա դարձնելով վաղեմի բարեշէն քաղաքներն ու գիւղերը։

«Կը գայ, անկասկած, մի օր, երբ ժողովուրդները կը զարմանան, կասէին, թէ ինչպէս են նրանք կարողացել այդքան երկար տանել այդ խելագար գրուեան տիրապետութիւնը»։

Այդ խօսքերով է փակել իր ջանթական յօդուածը այնքան վաղամեռ Ժան-Ժորէսը, իր ցաւալի վախճանից մի տարի առաջ՝ 1913 թ. ապրիլ ամսին. գերմանական խոշոր զինուորական օրինագծի առիթով, որ մօտալուտ սարսափահար անցքերի մի նախանշան նկատվեց Եւրոպայում ամենայն իրաւամբ։ Ի՞նչ կասէր մարդկային լաւագոյն իդէալների այդ մարտիկ փառաբանը այժմ, երբ նոյն Գերմանիայի գիտակցական նախաձեռնութիւններով և անտէվ ձեռներէցութեամբ սուրն ու հուրն է թագաւորում ժողովուրդների կեանքում տարիներ շարունակ։ Որպէս մի անշէջ բոց, որպէս հուրհրատող լաւա՝ ջանթեր կը ժայթքէին նրա խռովայոյզ հոգու խորքից դէպի Հռենոսի միւս կողմը՝ պատմական յետամնաց ոճիրի ցինիկ հեղինակների հասցէին։ Աւաղ, չը կայ այժմ մեր շարքերում մեր մեծ Ժորէսը՝ ժողովուրդների համերաշխութեան և խաղաղութեան ամենաքաջ նուիրական առաքեալը, որպէսզի համաեւրոպական այս ծանր ճգնաժամին խաղար իր վայել դերը և արտասանէր հարկաւոր խօսքը։

Քաղաքական կեանքի ուրիշ ինչ առանձին բովանդակութիւն կարող էին ունենալ ժողովուրդները ամենաւեր ողբերգութեան տարիներին, երբ ամենուրեք հնչվում ու կիրառվում էր միևնոյն ընդհանուր նշանաբանը. «Ամեն բան պատերազմի համար և պատերազմի անունով»։ Քաղաքական ապրումները պատերազմական ապրումներ էին։ Քաղաքական կեանքը կովում կոփվում էր պատերազմական գործողութիւնների բովի մէջ։ Պետական ակտերը ծագում ու զարգանում էին պատերազմի ընթացքի այս կամ այն մօմենտի անմիջական կամ անուղղակի ազդեցութեան տակ։

1916 թուականը շատ աւելի, քան նախորդ տարին, հարուստ էր պատերազմական անցքերի և քաղաքական ակտերի բովանդակութեամբ։

1915 թուականին Գերմանիայի ռազմական ույժերը հասել էին իրանց էներգիայի ծաւալման ամենաբարձր գագաթին։ Նա ոչ միայն իր ճանկերի մէջ ամուր սեղմած պահեց Բելգիան և Հիւսիսային Ֆրանսիան, այլ և նուաճեց Ռուսական Լեհաստանը և՝ տարեվերջին՝ Բալկանները (Սերբիան, Չերնոգորիան և Ալբանիան)։ Այդ տարին դաշնակիցները փակեցին տխուր յիշատակների [illegible] տակ. դա նրանց տակաւին թիկունքային պատրաստութեան, ույժերի ստուարացման և ամրապնդման ժամանակաշրջանն էր. Նախայարձակումների ինիցիատիվան և ռազմագործողութիւնների ծրագրամշակումների ազատութիւնը հարկադրաբար թողնված էր թշնամուն։

Յղփացած և երես առած իր յաղթութիւնների «փառքով» ռուսական և բալկանեան ֆրոնտներում, Գերմանիան նորից իր ռազմագործողութիւնների ծանրակէտը կենտրոնացրեց արեւմտեան ճակատի վրա 1916 թ. սկզբից։ Մարնայի և Շամպանի ճակատամարտերում կրած ծանր պարտութիւնները հանգիստ չէին տալիս Վիլհելմի զօրավարներին. Նրանք երկրորդ անգամ Ֆրանսիայի սիրտը ճեղքելու՝ Պարիզի վրա արշաւելու նախագիծն էին մշակում։ Եւ փետրվարի 7-ից սկսվում է նմանը չը տեսնված մի կատաղի ըմբշամարտ Վէրդէօնի բերդի ուղղութեամբ։ Ծանր մտախոհութիւնը պաշարել էր դաշնակիցներին և ամենից առաջ ֆրանսիական հանրապետութեան։ Թշնամին իր լաւագոյն ույժերը և խոշորագոյն ռազմամթերքն էր կենտրոնացրել այդ նշանակալից ճակատի վրա և այդտեղ էր փափագում նա իր պողպատեայ բռունցքով ջախջախել «գլխաւոր հակառակորդի» ույժերը։ Աւաղ, այս անգամ պատերազմի աստուածը խռովել էր Գերմանիայից. ամբողջ ութ ամսվայ ընթացքում թափած նրա սրի ու հրի կարկուտն ու հեղեղը՝ գերագոյն ճիգի լարուածութեամբ՝ ապարդիւն անցաւ. աւելին՝ նա մի քանի հարիւր հազար զոհեր տուեց այդտեղ իր ամենաուժեղ բանակներից։ Ֆրանսիական զօրքի դիմադրական ույժն ու տոկունութիւնը վեր էր բոլոր սպասելիքներից, նրա հերոսական պաշտպանութիւնը ամբողջ բերդի և յետ գրաւումները թշնամուց յափշտակված ամրութիւնների (Դուօմոն, Վօ, Շապիտր, Ֆլերի) արժանի են ամեն գովքի ու խրախուսանքի։

Դեռ Վէրդէօնի ճակատամարտն իր վախճանին չը հասած, դաշնակիցները ձեռնամուխ եղան գլխաւոր ճակատներում ուժգին առաջխաղացումների։ Մայիսի 22-ին սկըսվում է ռուսական յաղթ առաջխաղացումը հարաւային (աւստրիական) ֆրոնտում, շուտով հետեւում է նրան իտալականը. 2—3 ամսվայ անդադար յարձակումները միանգամայն աջողութեամբ են պսակում դաշնակիցների նախաձեռնութիւնը. հակառակորդին հասցված կորուստը և վերցված գերիների թիւը, մանաւանդ ռուսական ռազմաճակատում, չափազանց զգալի էր։ Շուտով վրա է հասնում սարսափելի ահեղամարտը ֆրանսիական ճակատում։ Այդտեղ դերերը փոխվել էին։ Վէրդէօնից հիւսիս, Սօմմի ափերին անգլօ-ֆրանսիական զօրաբանակները ձեռնարկում են մի ընդհանուր, խոշոր չափեր ընդգրկող արշաւ գերմանացիների դէմ յունիսի 18-ից սկսած։ Վէրդէօնի նախայարձակը ինքնապաշտպանութեան դերի մէջ էր այդ ճակատում։ Եւ այն, ինչ չաջողվեց Վէրդէօնի տակ Գերմանիային, Սօմմի վրա տարան յաղթանակը ֆրանկօ-անգլիական միացեալ ույժերը։ Այդտեղ զարգացան այնպիսի ճակատամարտեր, որոնց հանդէպ Վէրդէօնի բացառիկ համարվող ահեղամարտը նսեմանում էր։ Թէև դանդաղ, բայց յամառ ու անհանանջ առաջ խաղացին ֆրանսիացիք ու անգլիացիք, ետ մղելով գերմանացիներին բազմաթիւ գիւղերից ու ամրութիւններից, որոնցից ամենից յայտնիները սեպվում են Կօմբլը և Պօզանը։ [illegible] յաջորդող անաջողութիւնները՝ Վէրդէօնի տակ և Սօմմի վրա՝ ակնյայտնի փաստեր էին ռազմագէտների համար, որ Գերմանիան այլևս անկարող է պատերազմական փառքի պսակներ հիւսել ընդհանուր-ֆրանսիական ֆրոնտի վրա։

Դաշնակիցների ընդհանուր արշաւի շօշափելի աջողութիւնները յուսատու մօմենտներ ծառայեցին Ռումինիայի համար՝ իր երերուն դրութեան վերջ տալու համար։ Եւ դեռ դաշնակիցների առաջխաղացումների տաք շրջանում պատերազմի փողն է հնչեցնում Ռումինիան օգոստոսի 15-ին։ Դրանով էլ աւելի ընդարձակվեց պատերազմի ընդհանուր թատերաբեմը. աւելացան երկու ճակատներ ևս՝ աւստրօ-ռումինական կամ Տրանսիլվանիայի և բոլգար-ռումինական կամ Դոբրուջայի ֆրոնտներ։

Ռումինիայի հանդէս գալուց յետոյ Յունաստանը մնում էր միակը ողջ Բալկաններում, որ մինչև օրս էլ շարունակեց յամառութեամբ իր «չէզոքութիւնը» պահպանել։ Դաշնակիցների կողմից տածած յոյսերը քաղաքականութեան մեղմ ու փափկանկատ միջոցներով ոտքի կանգնեցնել Աթէնքի կառավարութեանը Գերմանիայի դէմ՝ ենթարկվեցին ամենաեղկելի ֆիասկոյի։ Ընդհակառակը, յունական հարցում գործադրըված սնանկ դիւանագիտութիւնը ճիշդ հակառակ պտուղները քաղեց իր ցանած սերմի։ Բանը գնաց, այնքան խորացաւ այն վէճը, որ բաժանում էր իրարից մի կողմից «ազգային» շարժման լիբերալ հոսանքը, Վէնիզելօսի գլխաւորութեամբ, իսկ միւս կողմից օֆիցէրական կաստան և պալատական կամարիլլան՝ Կոնստանտին արքայի ղեկավարութեամբ։ Կրիզիսը հասունացաւ սպառնական չափերով և իր ներքին «լուծումը» գտաւ նրա մէջ, որ յունական տերիտորիան և ազգաբնակութիւնը պաշտօնական բաժանումների, աւելի շուտ՝ պառակտումների վերածվեցին, ունենալով իրանց կառավարական կենտրոնները՝ Աթէնքում և Սալօնիկում։ Արտաքին յարաբերութիւնների հարցում չը գտաւ այդ կրիզիսը իր լուծումը մինչև օրս իսկ, հակառակ բոլոր սպասելիքների. դաշնակիցների կողմից տածած յոյսերը սոսկ խաբուսիկ թւածութիւններ էին։ Յունական հարցի յամառ «առկախութեան» պատճառը ոչ թէ յոյն կառավարութեան շիտակ, անսայթաք չէզոքութիւնն էր, այլ այն հետզհետէ ակներև արտայայտվող և խտացող գերմանոֆիլ հակումները, որոնցով ղեկավարվում և որոնց տեսակէտից վարում էր համաձայնութեան ներկայացուցիչների հետ յունական արքայի կառավարութիւնը իր բանակցութիւնները։ Ռումինական ֆրոնտի ստրատեգիական անաջողութիւնները՝ շարունակ ի վնաս դաշնակիցների, ամենաճիշդ կշռաչափն էր յունական տրամադրութիւնների ըմբոստութեան ուժեղացման համաձայնութեան ներկայացուցիչների առաջադրած պահանջների դէմ։ Գերմանոֆիլ հակումների տրամաբանական զարգացման ամենափայլուն ցոյցերը պաշտօնական Յունաստանում տեղի ունեցան նոյեմբերի 18-ին և 19-ին, Բուխարէստի անկման համար ևս նախօրեակին, երբ յոյն կառավարութիւնը նախածրագըր[illegible] վենիզելօսեանների բացարձակ պօգրոմներին և զինական ըմբոստութեան քայլին՝ դաշնակիցների դէմ։ Դա դիպլոմատիական մի գերատիճան խայտառակ պարտութիւն էր, որ երբեւիցէ ունեցել են դաշնակիցները պատերազմի ողջ ընթացքում։

Տեսնենք այժմ, թէ պատերազմի ազդեցութեամբ պայմանաւորված ինչ քաղաքական ակտեր ու դէպքեր առաջացան 1916 թ. ընթացքում։

Պետրօգրադ B. Lucifer

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՅԱՒԵՐԺԱԿԱՆ ՋՐՈՅՑՆԵՐ

I

ԵԼԻ՛Ր ՎՍՏԱՀ

Ահա եկայ զրոյցներով
Ղօղանջուն,
Ցօղից էլ ջինջ, ազնիւ ոսկուց
Է՛լ հնչուն.
Սիրտս բացել, հրդեհել եմ
Ջահի պէս,
Որ գիշերով չարի դաւին
Չ'հանդիպես...
Ելի՛ր վստահ ու մի ասիր
Ոչ ոքի,
Որ թշնամիդ ոտքերիդ տակ
Միշտ չոքի.
Ճշմարիտը զօրաւորին
Պարզ ասա.—
Մութն օրօրող կեանքն առեցի՝
Տեղ ճասա՞յ...

II

ՆՐԱՆՔ

Ա՜հ, ինչ բողձանք թէ գնայինք
Միասին.
Ես քո բաժին բեռն էլ կառնեմ
Իմ ուսին.
Կը գուրգուրեմ, որ չը լքվես,
Ցաւ չը զգաս.
Ու կը դիւթեմ՝ լինես աբի
Ու զգաստ...
Տես, լալիս են, տառապում են,
Թարխափում.
Նրանց[illegible] իշտ կեանքն է խլում
Ո խաբում...
Տես, սովալլուկ, մերկ ու անզէն
Ամեն օր,
Չը կա՛ նրանց ոչ տուն, վայելք,
Ամանոր...

III

ԵՍ ՈՒ ԴՈՒ

Երէկ պատգամ փորում էինք
Ես ու դու.
Այսօր՝ միայն ուղի գծում
Ցուցատու.
Վաղը՝ մե՛րն է... մերն է ողջը
Ոսկեայ...
Որ ես ու դու գիտցանք ապրել
Ու խոկալ...

IV

ՄԵՐ ՈՒԽՏԸ

Ցենվիր ուսիս, ես եմ վշտի
Թագուհին.
Ե՛ս փշրեցի նոր պահանջի
Զէնքը հին...
Լոյս ճամբի մէջ չը կայ ոչինչ
Ահաւոր,
Ցենվիր ուսիս, երազանքիս
Թագաւոր...
Նարօտ կապեց մեզ պայքարը
Նմանի.
Մեզ պսակող ուխտն էլ ելքի
Կը տանի...

Խարկով Շուշանիկ Կուրղինեան

ՍՕՆԷՏ

Օր. Ծ-ին

Ձեռներում ձեր մանրիկ, նուազուն,
Ձեր ձայնում երբ ասում էք՝ Ծէրեան,
Ձեր բարակ ժպիտում նայիրեան
Մի թախիծ կայ մեղմած ու թագուն.
Շուրթերում ձեր մաքուր ու բուրեան,
Ձեր պարում հեզահեզ ու ճկուն,
Հաշտօրէն խոնարհված ձեր հոգում
Նաիրեանն է երգում, հնօրեան.
Երբ կիզում էք ձեր միշտ հրախանդ
Նայուածքի բոցերով մթամած,
Ուզում եմ օրօրել ձեզ կամաց,
Փայփայել երգերով հնաւանդ,
Տխրութեամբ հնագանդ ու մեղմած
Նաիրեան նուագով իմ հիւանդ։

Վահան Տէրեան

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ

(Նոր-Տարու նուէր)

Վիրաւոր հերոս, դու երազեցիր
Նոր կեանք պարգեւող բերկրալի գարուն.
Քեզ բաժին ընկաւ՝ արիւն ու նախճիր,
Եւ կրծքիդ բազմեց՝ վիշապ գալարուն։

Վրէժով լցված դու ոտքի ելար,
Երբ քեզ համակեց մի խոլ ոգորում.
Թնդաց ռազմի շեփորը խելառ...
Երկինք ու երկիր վրէժ էր գոռում...

Արդ, կաւի դաշտում ընկած վիրաւոր՝
Հոգեվարքի մէջ զառանցում ես դու.
Վրէժիդ շանթից մարմնացած բեկոր՝
Ընկած է կողքիդ քո սուրը հատու։

Երազող հերոս, յուսախաբ զինուոր,
Հոգեվարքի մէջ երազիր անվերջ.
Քո ջերմ արիւնից կը փթթեն մի օր
Սուրբ ազատութեան ծաղիկները պերճ...

Էջմիածին Ե. Պետրոսեան

ԿԱՐՄԻՐ ՏԱՐԻ

Դարեր, տարիներ անցել ես, ազգ իմ,
ու հիմա նորից
Ճեմքում ես, աւա՜ղ, արիւնաթաթախ
մի կարմիր տարի...
Գալիս ես՝ յոգնած կարաւանի պէս սև
հեռուներից
Դէպի երջանիկ, ազատ մի երկիր՝
հիւրընկալ, բարի։

...Ու թողել ես դու այնտեղ, գեղա֊
գմայլ, պայծառ հարաւում
Մի վսեմ աշխարհ՝ սիւնեղէն, սիրուն,
միւսոն ու մարմար,
Ուր կիսակործան գմբէթների մէջ
հողմն է արտասվում,
Քամին է միայն օրօրում անթաղ զո֊
հերն անհամար։

Թողել ես, թաղել հազար սերունդներ՝
խալամից զարկված,
Եւ սատանդական ցուպն առած ձեռիդ,
հայեացքդ միշտ վեր,
Քայլում ես դարձեալ, ազգ իմ որբա֊
ցեալ, յոյսըդ առ Աստուած
Ու միշտ հալածված, ու միշտ թեա֊
թափ, անտէր, անուեր։

Եւ կրկին թողած հազար-հազարներ՝
գալիս ես հեռուից,
Ուր Ոյժն է չարի ճիւաղների հետ
բռնել շուրջպարի,
Ազգ իմ նահատակ, իմ խեղճ ժողո֊
վուրդ... Ու հիմա նորից
Ճեմքում ես, աւա՜ղ, արիւնաթաթախ
մի կարմիր տարի։

Փանարէ

ԱՄԱՆՈՐ

Նոր տարիներ որքան եկան ու անցան,
Ո՜րքան դարեր եկան, անցան հնացան։
Ինչ որ նոր է, մի օր պիտի հնանայ,
Պիտի խամրի, թոռմի, հիւծվի, վերանայ։
Արևի տակ ոչինչ չը կայ յարատև.
Վախճան ունեն նոյն իսկ լուսին ու արև։

Էն մեր ցաւն է, մեր տառապանք, սուգ ու լաց,
Էն մեր տանջանք, մեր վէրքերը բերան-բաց,
Էն հայ երկինք միշտ անարև ամպամած,
Էն մեր սիրտը շամփուր զարկած, խորոված,
Էն մեր վիճակ անտուն, անտէր, գաղթական,
Որ միշտ նոր են, անսկիզբ ու անվախճան։

Էն ե՞րբ կըլնի, որ վերջ լինի մեր ցաւին,
Որ չը քամվի երակներից մեր արին,
Էն ե՞րբ կըլնի, որ վերանայ խաւարումն,
Արև, լուսին երեւան հայ կամարում,
Էն ե՞րբ կըլնի, որ վերանան ախ ու վախ,
Մարդ-գազաններ էլ չը պծեն հայ փարախ։

Ա՜խ, էն ժամը... էն ժամանակ, էն տարին,
Հէչ չի անցնի, չի հնանայ բնաւին.
Ա՜խ, էդ ժամին, էդ վայրկեանին, էդ օրին
Դարերից եա պիտի ծնի «Նոր-Տարին».
Ու հայ սրտում ամեն վայրկեան, ամեն օր
Կապրի անմահ այդ կենսաբեր Ամանոր։

Վ. Տէր-Օհանեան

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Նոյեան աղաւնու պատմածը

Աղաւնի.—Հայր նահապետ։ Քո հրամանով ես շրջեցի Հայաստան աշխարհը։ Ահա մի տարի է, ինչ թռչում եմ ծառից-ծառ, երթեւեկ-երթեկ ու տեսնում ամեն ինչ։ Անցայ Տաւրոսի լեռներից մինչև Սև ծովի ափերը, Կիլիկիայի ծոցից մինչև Արարատի փէշերը, հասայ Կովկասեան շղթային...

Նահապետ.—Ի՞նչ տեսար։

Աղաւնի.—Սարսափ, սարսափ։ Ամեն տեղ սոսկում, ամեն քայլափոխի՝ սոսկում։ Երկիրն աւերակ, պղծված, ամայացած... Վե՜րջ, վե՜րջ, վերջ աշխարհի...

Նահապետ.—(Ժպտալով) Ի՞նչ տեսար, պատմիր։

Աղաւնի.— (դողալով) Ազատիր ինձ պատմելուց, հայր նահապետ, զարհուրելի է... վե՜րջ... վե՜րջ։

Նահապետ.—Ութ հազար տարի է, ինչ նստած Մասիսի գագաթին՝ ես դիտում եմ աշխարհը. իմ առաքեալները շրջում են ամեն տեղ և Նոր Տարուն լուր բերում ինձ երկրի ամեն անկիւններից։ Հարիւրաւոր աղաւնիներ քեզ պէս վերադարձել են յուսահատ, լքված, և քեզ պէս բացագանչելով՝ վե՜րջ... վե՜րջ։ Եւ վերջ չը կայ մարդկութեան կեանքին։ Եւ աշխարհը կանգուն է և անմահ։

Աղաւնի.—Տէր-Նահապետ, այս անգամ վերջն է հայ ազգի, վերջն է Հայաստանի։

Նահապետ.— Երեք հազար տարի է, ինչ քեզ պէս յուսահատ ու լքված վերադառնում են աղաւնիներս ու գոչում են... «Վերջ հայ ազգի, վե՜րջ Հայաստանին»։ Եւ վերջ չը կայ հայ ազգին, և կանգուն է եղել Հայաստան. պատմիր։

Աղաւնի.—Ջարդե՛ր, ջարդե՛ր. լցնում էին նաւերով ու ծովն էին թափում, իսկ ով

կի խօսքի վարպետ և նուիրվել է գործին սիրով ու ոգևորութեամբ։

Բրիւսովը առանձին հրճուանքով է խօսում հայ բանաստեղծութեան մասին ընդհանրապէս, իսկ առանձին նմուշների մասին մանաւորապէս։ Ժողովածուն խմբագրելիս, նրա ղեկավարող սկզբունքը եղել է գրուածքի գեղարուեստական արժէքը ամենից առաջ։ Եւ այդ տեսակէտից մօտենալով հայ բանաստեղծութեան ուսումնասիրութեանը, խմբագիրը, ինչպէս ինքը խոստովանում է, յաճախ հիացմամբ կանգ է առնելիս եղել հայ մտքի ստեղծագործութեան առանձին նմուշների վրա։ Հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւնը, ըստ Բրիւսովի, պատկանում է լաւագոյնների շարքին. ժողովուրդներից քչերը կարող են պարծենալ նման ստեղծագործութիւններով, որոնք զարմանալի նրբութեամբ, առանձնայատկութեամբ ու պարզութեամբ են օժտված։ Կրօնական բանաստեղծութիւնը ունեցել է ստեղծագործական բարձր շնորհքով օժտված բանաստեղծներ։ Ինչ վերաբերում է միջնադարեան բանաստեղծութեան, այստեղ Բրիւսովը խօսք չէ գտնում իր հիացմունքը յայտնելու։ «Հայ միջնադարեան քնարերգութիւնը,—ասում է նա,— մարդկային ոգու խոշորագոյն յաղթանակի արգասիքն է։ Մի բանաստեղծութիւն, որ միաժամանակ առանձնայատուկ է, մեզ համար նոր՝ իր ձևերով, բովանդակութեամբ խոր, գրելու վարպետութեան կողմից փայլուն, հայ միջնադարեան բանաստեղծութիւնը իր լաւագոյն նմուշներով կարող և պէտք է շատ բան սովորեցնի ժամանակակից բանաստեղծներին։ Նրան պէտք է դիմեն դասերի և գեղարուեստական յայտնութիւնների համար»։ Վեհ ու գեղեցիկ, երփներանգ ու ցայտուն շատ բան է գտնում նաև Սայաթ-Նովայի պէս աշուղների մէջ, որոնց ստեղծագործութիւնը սեփականութիւն է դառնում ամբողջ մարդկութեան։ Իսկ ժամանակակից հայ բանաստեղծների շարքում կան մարդիկ, որոնց գրուածքները կարող են հաւասար մակարդակի վրա դրվել եւրոպական յայտնի գրուածքների հետ։

Բրիւսովը ժողովածուի առաջաբանում մի ընդարձակ պատմական-գրական տեսութիւն է զետեղել հայ բանաստեղծութեան մասին։ Նրա գրական-քննադատական մեթօդը միաժամանակ չընդունելով հանդերձ, մենք պէտք է խոստովանենք, որ նրա տուած տեղեկութիւնները հայոց գրականութեան և գրողների մասին անկասկած շահեկան են լինելու ռուս անտեղեակ ընթերցողների համար։ Իր տեսութեան մէջ յօդուածագիրը բաւական օրիգինալ մտքեր է արտայայտում հայ բանաստեղծութեան բնաւորութեան մասին, գտնելով նրանում արևմուտքի և արևելքի տարրերի սինթէզը։ Հայ ժողովուրդը միշտ էլ ապրել է արևմտեան և արևելեան կուլտուրաների բաղխման ասպարէզում. պատմական անցեալում նա կրել է հին իրանականութեան ազդեցութիւնը մի կողմից, հելլենականութեան՝ միւս կողմից։ Նա ոչ բուն ասիացի է եղել և ոչ էլ եւրոպացի։ Պատմական իրականութիւնը, ուրոյն աշխարհագրական դիրքը, որոշ տնտեսական և քաղաքական յարաբերութիւնները արևելքի և արևմուտքի ժողովուրդների հետ երկու կուլտուրաների տարրերով պիտի պատուաստէին նրան։ Նման կացութիւնը պիտի համապատասխան հոգեբանութիւն էլ առաջ բերէր նրա մէջ։ Եւ այդ երկու տարրերի ըստ ամենայնի լիակատար սինթէզը արտայայտվել է ամենից առաջ հայ ժողովրդի գեղարուեստական ստեղծագործութեան մէջ։

Սուրխաթեան

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կռիւ Թոքախտին դէմ. — Մարդկութեան մեծագոյն աղէտներէն մին ալ Թոքախտն է, որուն տարած զոհերու թիւը մի քանի անգամ աւելի շատ է, քան շատ մը մեծ համաճարակներ, և այնքան աւելի վտանգաւոր է, որ իր նուաճումները դանդաղօրէն կը կատարէ։ Պատերազմը Թոքախտաւորներու թուին աւելման մեծ չափով կը նպաստէ։ Շատեր խրամատներուն մէջ՝ ցուրտին, անձրևին, ձիւնին տակ դիւրաւ կիյնան այդ ախտին ճիրաններուն մէջ։

Ֆրանսայի Մօնպէլիէ քաղաքի համալսարանի պրօֆէսօրներէն մին հետևեալ առաջարկները կընէ ֆրանսական կառավարութեանը՝ Թոքախտի դէմ կռուելու համար։

1) Պետութիւնը օգնութիւն և խնամք պարտի պատերազմի պատճառաւ Թոքախտաւոր եղողներուն, այսինքն անոնց, որոնք զինուորական ծառայութեան յարմար նկատուելէ վերջ Թոքախտաւոր եղած են վէնքի տակ եղած միջոցնին։

2) Օրէնքով մը պէտք է հակաթոքախտային՝ պայքարը օրինականացնել։

3) Պատերազմի Թոքախտաւորներու համար պէտք է մասնաւոր հիւանդանոցներ հիմնել։

4) Այն ամեն զինուորականները, որոնց խուլը Թոքախտի միքրոբներ կը պարունակէ, պէտք է զինուորութենէ ազատուին. բանակէն անոնց հեռացումը կորուստ մը չէ հայրենիքին համար, այլ այնքան կեանքերու շահ։

5) Բանակէն արձակուած Թոքախտաւորը պէտք է ներքին գործոց մինիստրութենէն ստանայ պէտք եղած դրամը։ Եթէ ի վիճակի է տանը խնամուելու, իր շուրջիններուն անհրաժեշտ ցուցումները պէտք է ըլլուին, որպէսզի տրուած խնամքները ազդու ըլլան։

6) Եթէ իր տանը խնամուելու կարող չէ, պէտք է լաւ կազմակերպուած սանատօրիումներ տեղծել։

7) Այսպէս ստեղծուած սանատօրիումներուն մէջ պատերազմի Թոքախտաւորներու ընդունելութիւնը պարտաւորիչ է. անոնք պէտք է ուրիշ հիւանդներէ առաջ ընդունուին։

Այս հսկայ պայքարին կազմակերպութեան համար դրամ. Գրաւէ անպայման պէտք կը տեսնէ կառավարութեան միջամտութեան, անհատական և հաւաքական ճիգերը միացնելու համար։

Արմէն

ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍ ՄԱՄՈՒԼ

«Арм. Вѣстникъ»-ի № 47-ում տպված է Վաս. Իվ. Նեմիրովիչ-Դանչէնկօյի պատկերը, կենսագրութիւնը և մի բանաստեղծութիւնը՝ նուիրված Բաթումի տխրահռչակ «հերոս» Սուսլովին և իր նմաններին։ Բանաստեղծութեան մէջ, որ կրում է «За что» (Ինչու համար) վերնագիրը, Նեմիրովիչ-Դանչէնկօն յանդիմանում է Սուսլովին և նմաններին, ասելով. «Ծաղրեցէք նրանց։ Չէ՞ որ դուք խնդում էք զոհված ժողովրդի երեսին, որ, ինչպէս Քրիստոսը, խաչվել է իր սահմանների վրա»։

Այս առանուրի առիթով Նեմիրովիչ-Դանչէնկօն գրում է «Арм. Вѣстникъ»-ի խմբագրութեանը հետևեալը.

Ես վաղուց է, որ իմ ոտանաւորները չեմ տպում։ Հաւանօրէն նրանց վիճակված է միայն պօրտֆէյլի մէջ։ Բայց այս օրերս լրագիրներում կարդացի այն վիրաւորանքի մասին, որ Բաթումում ոմն Սուսլով հասցրել է աքսորեալ հայ ժողովրդին։ Պարզ է, որ այդպիսի պարոնների թուքը չէ կարող բարձրանալ վերև, ուր կանգնած է նահատակ ժողովուրդը, որ մեռնում է ռազմի դաշտերում մեր քաջարի զնդերի հետ միասին։ Թուքը նորից ետ կը թափվի այդ պարոնների գլխին, ինչ առումով էլ կրէին նրանք։ Բայց այդպիսի վայրագութիւնը առանց պատասխանի թողնել չէ կարելի։ Անպատիժ վատախօսութիւնը վարակիչ է։ Ուստի և ես որոշեցի տպել ինչպէս այս, նոյնպէս և միւս փոքրիկ պօէմները թիւրքահայերի մասին։

Բացի այս, իր լուսանկարը նուիրելով «Арм. Вѣстникъ»-ին, Նեմիրովիչ-Դանչէնկօն լուսանկարի տակ գրում է ի միջի այլոց. «Նրանցից մէկը, որ իր ծննդեամբ միաժամանակ պատկանում է և ռուսին և հայ ժողովրդին»։

ՎՐԱՑ ՄԱՄՈՒԼ

Մինիստրութեան մէջ տեղի ունեցած նոր փոփոխութիւնների առիթով «Սախ. Փուրց.» լրագիրը հետևեալ միտքն է յայտնում.

Շատ ճիշդ է Պուրիշկևիչի այն նկատողութիւնը, թէ մինիստրներին Ռուսաստանում խաղացնում են այնպէս, ինչպէս վէգեր։ Արդարև,—ասում է լրագիրը,— չի անցնի մի այնպիսի շաբաթ, որ չը փոխվի որևէ մինիստր։ Փոխվում են հները նորերով, իսկ ճանապարհը մնում է հինը և Ռուսաստանի քաղաքական կեանքը շարունակում է միևնոյն սառցային դրութեան մէջ։ Վերցնենք հէնց ներկայ դրութեան պատկերը. հրաժարեցված է Տրեպովը և նրա փոխարէն նշանակված հասարակութեան համար միանգամայն անծանօթ, բայց Պետական Խորհրդին շատ լաւ ծանօթ աջակողմեան իշխան Գօլիցինը։ Հրաժարեցրին լուսաւորութեան մինիստր Իգնատևին, որը վաստակել էր լաւ անուն, և նրա փոխարէն նշանակեցին յայտնի բէակցիոնէր աջակողմեան Կուլչիցկիին։

Ըստ արտաքին երևոյթի՝ թւում է, թէ Ռուսաստանում գոյութիւն ունի պարլամենտարիզմ և այս վերջինի շնորհիւ էլ տեղի են ունենում մինիստրական փոփոխութիւններ։ Սակայն եթէ ուսումնասիրելու լինէք խորհրդի դրութիւնը, դուք կը տեսնէք, որ Ռուսաստանը շարունակում է միայն մութ ույժերի ձեռքում, և նրանք են, որ ընթացք են տալիս ու առաջ մղում Ռուսաստանի գործերը։

ՖԵԼԻԵՏՕՆ

ՆՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

ԴՐԱՄԱ ՍԱԼ-ՄԱՆԻ

(Նուէր Մեսրոպ եպիսկոպոսին)

Վանահայրը նստած է Աստուածոնի առաջնորդարանում՝ տխուր, ձեռքով մօրուքը շոյելով։ Կը մտնի Ճերմակաւորը։

Ճերմակաւոր (հեգնոտ).—Կը շոյես. շոյէ, շոյէ. տեսնենք քանի հատ մազ կը մնայ անոր մէջ։

Վանահայր.—Ո՞վ ես դուն։

Ճերմակաւոր.—Ո՞վ սեւաւոր, ինչու ես նստեր այստեղ։

Վանահայր.—Ո՞վ ես դուն։

Ճերմակաւոր.—Դու չը տեսա՞ր, որ թափեցան քո շինած քարերդ, քո կազմած երազներդ։

Վանահայր.—Աւա՜ղ, իմ երազներս, իմ քարե՜րս, իմ ստացած խոստումները... թափեցան... փլան...

Ճերմակաւոր.— Հա, մնաց քո աստուածները և անոնց աւերակներու վրայ, ես իմ Աստուածուս տաճարը պիտի կառուցանեմ։

Վանահայր.—Քո աստուածներո՞ւդ...

Ճերմակաւոր.—Իմ աստուածներուս, նոր աստուածներուս։

Վանահայր.—Ասա ինծի, ի՞նչ գոյնի են քո աստուածները։

Ճերմակաւոր.—Անոնք գոյն չունին. ցից քթերով են իմ աստուածներս։

Վանահայր.—Ցից քթերո՞վ... Ո՞ւրկէ եկան անոնք։

Ճերմակաւոր.—Հեռուներէն, զաշտերէն, տափաստաններէն են իմ աստուածնե՜րս։ (Չքանում է)։

Վանահայր.—(Մօրուսին բոլոր մազերը փետրված) Աւա՜ղ, նոր աստուածնե՜ր, ցից-ցից քթերով... (կուլայ)։

—

Ազգային Բիւրօյին.—Ընդաղա սաի, վուր մուլափ, գէդի, ջէր փուղը դուս գայ, իժում էինք նշնի. ամա ձիր օխտեմէն ավ գուքայ։ Դէ գնա առ, տեսնիմ վունց իս առնում։ (Պէպօ)

Հայ կամաւորաց՝ նախկին հրամանատար Վարդանին. — «Ադամ, ձեր եա»։ Վարդան «Տէր, մերկ էի և թագեայ»։ (Հին կտակարան)

Սամսոն Ցարութիւնեանին.—
Մի լինի ուրագի պէս
Միշտ դէպի քեզ, միշտ դէպի քեզ,
Այլ եղիր սղոցի պէս,
Մին դէպի քեզ, մին դէպի մեզ։
(Առած)

Դօքտ. Զաւրիևին.—Դուն վուր չէիր խառնվի էս բանումը, էս խայտառակութինը չէր գայ մեր գլուխը։ (Պէպօ)

Քաղաքային դումային.—Այ քնթէմէն դուս գայ էն հացը, ինչ մարթ ձիր հացն ուտէ, հրմ։ (Պէպօ)

Լէօին.—Տօ, բաս էտ էիր ասում՝ թէ Խիկար իմաստունը գլխէմէն ինչբու վուռք դիփ կարթացիլ իմ. էտ է էլի քու շնուրքը։ (Պէպօ)

Մ. Պապաջանեանին.— Էկայ ու գնում իմ. մէ քանի վուխտ միաք բարով։

«Հօրիզոնի» թատրօնական ռեցէնզէնտին.—Հալեցիր ու մաշեցիր խօմ, Գիքօ, մէ ասա ու պրծի էլի։

Շանթին.—Կնիկարմատն ամէն վուխտ տղայ չի բերի, մին-մին էլ աղջիկ կու բերի։

«Գործ»-ին.—Վա, գեթաղվա, դուս արի էլի։

Հայաստանի Վերաշ. Ցանձնաժողովին.—
Կոտ ու կէս կորէկ ունեմ ցանելու խամար,
Ծնճղուկներ ժողվան եկան ուտելու խամար։
(Ժող. առած)։

Հայ կամաւորներին.—
Եղբարք, մի շուրջ ժողվեցէք,
Քաջ հայոց կերպիւ կռնծեցէք,
Բաժակները դատարկեցէք,
Մեր քաջ հայոց կենացը։ (Երգ)

Ա. Խատիսեանին.—
Ինքը Թիֆլիս՝ Գիւրջստան,
Ձէնը հասել է Ֆրանգստան։
(Ժող. առած)

Բժ. Մինասեանին.—Իժում էտէնց կու թողնիս էտ անպատուութինը։ (Պէպօ)։

Դիպլօմատին.—Ո՞վ ասաւ վուր պարտ իմ, ավ գիդի վուր պարտ իմ... թէ պարտ իմ, ինչի՞ ինչկլի էսօր յիդ չիմ տուի, էս նրան վուր տամ.. մէկէլներուն ի՞նչ ասիմ... Չէ, վունչինչ պարտ չէմ, սուտ շառիր ին մօզօնում. թէ պարտ իմ, ինչի՞ բարաթ չունէ... (Պէպօ)։

«Հօրիզոնին».—Էտ փուղիրը վուր ծուցդ դրիր, նրանը չէ՞ր բաա։ (Պէպօ)

Սպեկուլեանտներին.—Էս օսկէ պատիրը վուր սարքիլ իս, ռամ փուղով... հազար ինձպէսներուն թալանիլ իս գանձ, քար ու կիրը միր արնով իս շաղըղի ու հիմի ծանդր ու բարակ քեզ ամա նստած քէֆ իս անում էլի՞։

Հ. Մելիքեանին («Հօրիզոնի» աշխատակիցները).—Զարթնի քեզ ավ ունիմ աշխրքումը. իմ հոքին ու մարմինը դուն իս, իմ շունչն ու կենդանութինը դուն իս։

«Чашка чая».—Լաքիէն պիտի լաքիա ըլի. մէ խօսկով խատակ, կարքին, բաղաքավարի տուն ու դուս կօնիս, փարվընի պէս ման գուքաս սուփրի բոլորքը, մէ տեղ իբմին մաշուր արիր թէ չէ, էն սհաթին դրսատէ։ Տեսնում ի՞ս խալխի լաքիէքը վունց ին ժաժ գալիս դուն էլ էնէնց ժաժ արի էլի՛։

Հայ գաղթականներին.—Թող էլի իմ տանը ննգած էի էլի, քաղցած, ծարաւ, հացի հասրաթն ու էս օրը չէի տեսի էս։

Հ. Առաքելեանին.—Պառաւ ղօչաղը լաւ է, կանց ջէհէլ դամբլէն։

Հայ հարուստներին.—Բաս քու խբճմտանքը վունչինչ չէ ասում քեզ էլի՞. խօ գիտիս վուր պարտ իս։

Սալ-Մանին.—Ի՞նչ պիժ մօղէն իս, տօ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՄ ՏԱՏԻՆ

XVII

Սիրելի տատի.

Գրում ես թէ՝ էլ ինչու նամակ չեմ գրում քեզ, ինչու եմ մոռացել, ինչու չեմ յիշում։

Ա՜խ, տատի ջան, սիրտս տխուր է.— Թիֆլիսում էլ կարտոֆիլ չի ճարվում, խեղճ Վարանդեանը գնացել է Պարիզ, իսկ ազգային Բիւրօն էլ չի գործում։

Մի խօսքով, ազգի վիճակը ծանրացել է սրտիս, քո յօդացաւն էլ աւելի։

Բայց ինչ արած, քանի որ հարցմունք ես անում, պէտք է պատասխանեմ։

Իմ անգին տատի, դու գրում ես, որ իբր թէ իմ վերջին նամակից նաւթի հոտ էր գալիս, և իբր թէ՝ նրա խաւցերը տեղ տեղ կրծել էին մկները։

Նաւթի հոտը չը գիտեմ տատի, բայց ինչ վերաբերում է նամակիս կրծված լինելուն, պէտք է ասեմ—միայն իմ նամակը չէ, որ կրծում են այդ անպիտան մկները։

Ենելով կին լինելով, դու պէտք է իմանաս, որ աշխարհական անձրև տարին և պատերազմի ժամանակ—մկների թիւը (ինչպէս և ուրիշ գազանների) աւելանում է, և նրանք անխնայ կրծում են և՛ թուղթ, և՛ փայտ, և՛ գիրք, և՛ շոր. և՛ նոյնիսկ մարդու մատներ։

— Այդ անպիտան կրծողների ատամները այնքան սուր են,—ասում է Լևոն Քալանթարը,—որ նրանք տառերը կրծում են առանց թուղթը վնասելու։

Բայց Լևոն Քալանթարը սխալվում է չարաչար։

Գիտնականները պարզել են, որ մկները կուլ են տալիս և ամբողջ նամակներ, այնպիսի նամակներ, որոնցից փոքր ինչ լաւ հոտ է գալիս։

Անշուշտ այդ վիճակին են ենթարկվել իմ մի քանի նամակները, որ մինչև այսօր քեզ չեն հասել, և որոնց վրա ես միամիտ սիրահարի պէս «դուխի» էի ցանել։

Ա՜խ, իմ լաւ նամակներ, իմ լաւ նամակներ...

Կոտրվին ատամները մկների...

Ցետոյ, տատի ջան, դու հարցնում ես, թէ ո՞վ է տիկ. Զապէլ Եսայեանը (ինչպէս երևում է նախանձում ես, որ քեզ նման մի կին դասախօսութիւն է կարդում), ո՞վ է Մ. Մանվելեանը, Յովհ. Մա խասեանը, և ուզում ես, որ գրելով ծանօթացնեմ քեզ Յովսէփ Խունունցի, Տիգ. Նազարեանի, Ստ. Կանայեանի և Սամսոն Ցարութիւնեանի հետ։

Ուզածդ շատ է, տատի, և բշտահրդ բաց, բայց իմ սիրտը լիքն է, լեզուս փակ։ Ա՜խ, ինչ անի քո խեղճ թոռը, որ գոհացնի և՛ քեզ և՛ իրան։ Ո՞վ կը տայ նրան ազատարձակ մի լեզու, որ գրի քեզ այն ամենը, ինչ որ կայ իր սրտում, որ վեր հանի փառքն ու գովքը մեր օրերի քաջերի։

Բայց ինչ արած, տատի ջան, ձիւն է եկել, որ ոտ մրսի... Կը համբերենք, կը դիմանանք և կը խօսենք առայժմ Բաջ Նազարից... ախ. ներողութիւն, Սամսոն Ցարութիւնեանից։

***

Սամսոն Ցարութիւնեանը, տատի ջան, որին ջերմօրէն սիրում է Սասուն Զերբեզեանը, այստեղի մեծ մարդկանցից մէկն է, որոնց ամպերը ճեղքում են մի շարժումով և մի շնչում գնում Ալեքսանդրիէտ։

Նա նախագահ է Բարեգործականի, Կենտրոնականի, Ժողովարանի և եր փառաւոր ու մեծ նահանջող հրամանատարը պանծալի Ազգային Բիւրօյի։

Փառաւոր նահանջը գիտե՞ս ինչ է, տատի։ Ռազմագիտութեանը մէջ դա համարվում է ամենամեծ քաջութիւնը։

Ցետոյ՝ Սամսոն Ցարութիւնեանը քաղ. դումայի իրաւասու է, անդամ է կովկասեան բոլոր կօմիտէտներին, որբանոցների կառավարիչ է, գրադարանի հսկիչ, խմբագիր է, ժուռնալիստ, ռեդակտոր, մենտոր և կոչումով իրաւաբան, այսինքն իրաւունքներ բանեցնող։

Նա մի միջահասակ մարդ է՝ ոչ շատ բոյով, ոչ շատ կարճ, ոչ նիհար, ոչ հաստ և, տիկ. Զաբէլ Եսայեանի սիրած խօսքերով ասենք, նուրբ ձևերով, նրբակերտ դէմքով, նրբահիւս մազերով, նրբին քայլուածքով, նրբաշունչ ձայնով և նրբատող գրչով։

Նրա մօտ ամեն ինչ նուրբ է։

Ցետոյ, նա խիստ անփառասէր մարդ է։ Երբեք չէ սիրում, որ հայ թերթերը խօսեն իր մասին կամ տպեն իր պատկերները, և միայն համեստութիւնից դրդած՝ թիւրքահայ Խեխստակովին տուել իր պատկերները, որ տանի Անգլիա։

Եւ այժմ ահա, տատի ջան, նրա պանծալի պատկերը տպված է անգլիական «Ararat» թերթում։

Օ՜, ինչ վեհութիւն կայ այդ պատկերի մէջ։

Նայում ես, տատի, նայում և չես կշտանում։

Ի զուր չէ, իսկապէս, որ Սամսոն Ցարութիւնեանը պատահող ծանօթներին ասում է.

— Տեսա՞ք իմ պատկերը։ Տպված է անգլիական «Ararat»-ում։

Իսկապէս տեսնելու բան է, տատի։

Եթէ Վրթանէս Փափազեանը տեսնէր այդ պատկերը, հաւանօրէն, նրա տիրոջն էլ տեղ կը տար իր «Դրականութեան պատմութեան» մէջ, ուր տեղ ունեն յուսատու Մարգարն ու Աղաբաբը։ (բա որ քեզ ասում եմ, տատի, մի երկու բան գրի՛... Եթէ մի ոտանաւոր գրած լինէիր, հիմի հօ դու էլ մտած կը լինէիր այդ պատմութեան մէջ)։

Ինչ և է։

Սամսոն Ցարութիւնեանի այդ պատկերից էլ երևում է, որ նա իսկապէս մի մեծ մարդ է։

Չը գիտեմ, ում հետ համեմատեմ, որ աւելի լաւ հասկանաս նրա մեծութիւնը։

Այ, օրինակ, նա մեծ մարդ է, ինչպէս մեր տանուտէր Արսէնը, որ մինչև անգամ «նաչալնիկի» մօտ էլ էր գնում և նրա «կարիդօրումը» չօքացած «սուխարով» թէյ խմում. որ եկեղեցումը փոխ էր ասում տէրտէրի հետ, համբուրում էր տիրացուների ձեռքը և ամեն մի հարսանքատան առանձին տեղն էր նստում, առանց «խալաթ» քցելու, չը նայած իր հարստութեան, որ, յիշում ես, մի բանի (մատաղի թէ ինչի) համար փող հաւաքելիս՝ փող էր ժողովում ամենայետին գիւղացուց, բայց իրանից մի կօպէկ չէր տնում։

Ողորմի կողբէդ մեռելներին, տանուտէր Արսէն։ Ի՜նչ լաւ մարդ էիր դու։

Բայց ինչ եմ ասում. Սամսոն Ցարութիւնեանը աւելի մեծ մարդ է, քան տանուտէր Արսէնը։

Սրա մասին, տատի ջան, թերթերում գրում են. սա ճառ է ասում, ժող վար է անում, շաբաթն երկու անգամ Դիլիջան է գնում և շարունակ փող է հաւաքում, ինչպէս «Սան-Ֆրանցիսկեցի պարոնը», որպէսզի մի օր գնայ ճանապարհորդելու։

Բայց նա աւելի մեծ է նրանով, որ ունի մի խումբ դարաւաշներ, մի բան, որ մեր խեղճ տանուտէրը ամենևին չունէր։ Սրա դարաւաշներն էլ յայտնի մարդիկ են—Շահինեան, որ միստր Դիկի պէս ամեն օր պտտվում է Բարեգործականի շէնքի շուրջը, Շահնազարեան, որ Ցարտարէնի հաւատարիմ ուղտի պէս ամենուրեք հետևում է Ս. Ցարութիւնեանին. և... այլեզան։

Հիմի, գիտեմ, իմ թանգագին տատի, դու քո սովորական հարցասիրութեամբ կը հարցնես, թէ ինչպէս է եղել, որ դա այդպէս մեծ մարդ է դարձել։

Ասա, խնդրեմ, այ տատի, այդ ինչպէս է, որ քեռի Օհանէսի «Բաջ Նազարը» (որը դու կարդացել ես արդէն), այդ ապուշ գիւղացին, դառնում է թագաւոր, իսկ ղազախեցի Սամսոն-բէկը չէր դառնայ մեծ մարդ։

Ա՜խ, դու միամիտ տատի, միամիտ տատի։

Ինչպէս երևում է, շատ կարտոֆիլ ուտելուց խելքդ ետ ես մաշում։

Բայց դա մի կողմ։ Այժմ քո հետաքրքրութիւնդ բաւարարելու համար պատմեմ, թէ ինչպէս է մեծ մարդ դարձել Սամսոն Ցարութիւնեանը։

Դեռ տարիներ առաջ, Բագւում նա եղել է մի ամաչկոտ փաստաբան՝ պօրտֆէյլը կռան տակին, օրէնքի յօդուածները լաւ սերտած և ապագայի մասին երազող։

Մի անգամ, ջանս որ դու ես տատի ջան, Սամսոն-բէկը (այդպէս են կոչում նրան ղազախեցի ձմերուկ ծախողները), երբ գալիս է Թիֆլիս՝ հանրային բաղնիսներում լողանալու, Բագուի Մարդասիրական Ընկերութիւնը մի նամակ է տալիս Թիֆլիսի մի ընկերութեան յանձնելու։ Հետն էլ գրում են թէ՝ «մեր նամակը բերում է իրաւաբան Սամսոն Ցարութիւնեանը»։

Թիֆլիս եկած օրը, Սամսոն-բէկը իմանում է, որ հասցէատէր ընկերութիւնը ժողով ունի։ Ասում է. «Էս լաւ է. համ նամակը կը տամ, համ էլ կը ծանօթանամ Թիֆլիսի երևելի մարդկանց հետ»։

Ասում է ու գնում։ Բանն այնպէս է պատահում, որ ժողովին ուշ է։ Ժողովականները հարցնում են մէկ-մէկու, թէ «ո՞վ է այս նոր մարդը»։

Մէկը, որ նամակից իմացած էր լինում նրա իրաւաբան լինելը, թեքվում է իր քովը նստողին և փսփսում նրա ականջին.

— Բագուեցի յայտնի իրաւաբան է։

Այս խօսքերը լսողն էլ դառնում է իր հարևանին.

— Գիտե՞ս ով է։ Բագուեցի երևելի փաստաբան է։ Ասում են՝ Սիբիրից անգամ մարդ է եկ բերում։

Այս լսողն էլ իր կողքի մարդուն է պատմում.

— Նշանաւոր հասարակական գործիչ է, հազուագիւտ խելքի տէր, եղակի գլուխ։

Իսկ ամենավերջին նստող մարդը իմանում է, որ Սամսոն Ցարութիւնեանը և՛ փաստաբան է, և՛ հասարակական գործիչ, և՛ եղակի գլուխ, և՛ յայտնի հարուստ, և փայլուն ռետոր և՛ մեծ կազմակերպող։

Այս բոլորն իմանալուց յետոյ՝ ժողովականներն ասում են իրար.

— Լսել ենք, լսել ենք. ինչպէս չէ... յայտնի, երևելի մարդ է, ճանաչում ենք։

Եւ մէկ-մէկ մօտենում են Սամսոն-բէկին ու նրա ձեռքը սեղմելով՝ շնորհաւորում նրա գալուստը, հրաւիրում առաջին շարքում նստելու։

Սամսոն բէկը ամաչելուց և համեստութիւնից կարմրում է, կուչ գալիս գովասանքներից, տանջվելով սպասում ժողովի վերջին, որ մի կերպ հիւրանոց գցի իրան և ազատվի։

Բայց նրան հեշտ չի աջողվում այդ։

Ժողովի վերջում մարդիկ մէկ-մէկ մօտենում են նրան և հրաւիրում ճաշի։

— Շատ ուրախ կը լինենք, եթէ բարեհաճէք գալ։

— Մենք ձեր անունը վաղուց ենք լսել։

— Ձեր արած գործերը յայտնի են մեզ։

— Ա՜խ, եթէ մեր մէջ ձեզ նման մի քանի մարդ լինէր...

Միւս օրն էլ, նրա հիւրանոցի հասցէն իմանալով, հրաւիրում են նրան ճաշկերոյթի։

Ճաշին ասում են ճառեր։ Գովում են Սամսոն-բէկի խելքը, տաղանդը, շնորհքը, ձիրքը։ Նրան ասում են.

— Շատ ուրախ կը լինենք, որ մեր շըբ-

ՀՐԱՒԷՐ

Համաձայն Թեմիս սրբազան առաջնորդի կարգադրութեան, պատիւ ունեմ յայտնելու Կաթողիկէ ս. Աստուածածին (ս. Գէորգ) եկեղեցու բոլոր յարգելի ծխականներին, որ ներկայ յունվարի 8-ին, նոյն եկեղեցում լինելու է 1916 թւի նոյեմբերի 27-ին կայացած ծխական ժողովի շարունակութիւնը։ Այս արտակարգ նիստը զբաղվելու է միմիայն հետևեալ հարցերով.—

1) Հոգաբարձութեան նպատակը պ. Ջանշեանի տունը գնելու մասին։

2) Ձեկուցում նոյեմբերի 27-ին ընտրված 4 անձանց կարծիքների՝ այդ տունը գնելու առթիւ։

3) Որոշում Ջանշեանի տունը գնելիք գումարի։

Սրանով հրաւիրվում են բոլոր իրաւասու ծխականները ժողովի. առանձին հրաւէրներ չեն ուղարկվի. ծխական կանոնագրութեան համաձայն՝ ժողովը օրինական կը լինի քանի հոգի և ներկայ լինեն։

Գործակալ Թիֆլիսի I մասի հայոց եկեղեցիների՝ Սարգիս ա. ք. Տէրօյեան

ջանում լինէք։

— Մեզ հետ միասին գործէք։

— Մեր ազգային գործերը կարօտ են ձեզ նման տաղանդաւոր մարդկանց։

— Ձեզ նման կարող ուժերի։

— Եւ, վերջապէս, ձեր խելքին ու խորհրդին։

Այս գովասանքների առջև Սամսոն-բէկը և՛ կարմրում, և՛ մտածում է ինքն իրան. «Մի՞թէ իսկապէս ես այսքան մեծ մարդ եմ եղել։ Բայց ինչպէս է որ չեմ իմացել մինչև այժմ։ Այս երևելի մարդիկ հօ իզուր չեն խօսում»...

Սամսոն-բէկի կասկածը աւելի պարզ վում, երբ յօդուած է գրում լրագիրը, թէ այս-ինչ օրը, այս-ինչ ժամին, այս ինչ տեղում, փլան ընկերութեան փլան-փլան անդամները «ճաշ տուին ի պատիւ բազմահմուտ նշանաւոր փաստաբան, հասարակական գործիչ Սամսոն Յարութիւնեանի»։

Այդ օրվանից անա, սիրելի տատի, սկսվում է Սամսոն-բէկի մեծութիւնը,—որ ձիւնագնդի պէս գնալով-գնալով աճում է հետզհետէ և նա դառնում Բազեզործ. Ընկ. Նախագահ։

Իհա շատ բան կարելի է գրել, տատի ջան, նրա արած գործերի մասին, որոնք մէկը միւսից հետաքրքրական են, Բաջ-Նազարի արած գործերից էլ արժանալի, բայց նամակս երկարում է, վ խենում եմ աչքիրդ յոգնեն և ասես՝ «ի՞նչ շատախօս աղայ է սա»։

Այց, իմ քնքոյշ աչքերով տատի, զարմանալին այն է, որ Սամսոն Յարութիւնեանը իր այդ գործերով դեռ չէ հասել Բաջ-Նազարի պատւին ու փառքին։ Իմ կարծիքով, նա դեռ շատ կը մեծանայ, ուրովնետև...

Մի բռի գիւղացի, մի ալարկոտ Նազար, որ դառնայ թագաւոր, իրաւսբանը ինչ կը դառնայ, քեզ եմ հարցնում, այ տատի։

— Իհարկէ, աւելի մեծ,—կասես դու։

Պարզ բան է։

Ахъ, милая бабушка, ափսոս որ մենք թագաւորութիւն չունենք։

Եթէ ոչ՝ դու կը լինէիր Փրէյլինա, իսկ ես Փիգէլ-ադիւտանտ։ Դու բռնօթի կը քաշէիր պալատում, իսկ ես տոլմա կուտէի։

Ա՛խ, սիրելի տատի, սիրտս այնպէս տոլմա է ուզում... Քո Թոռնիկ

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Дозволено военной цензурой.

ԿՈՂՄՆԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐԻՆ

Վերջին ժամանակները շատ է խօսվում հայ մամուլում հայ գրողների աննախանձելի վիճակի մասին. և իրաւ, մեր՝ գրողներիս վիճակը երբէք լաւ չէ եղել, բայց և երբէք չի հասել այսօրվան սոսկալի ծանր դրութեանը։

Կեանքի թանգութիւնը և տպագրական գործի կանգ առնելը մեզ՝ գրողներիս դրել է անելանելի վիճակի մէջ։

Իւրաքանչիւր պօֆիսիալի տէր մարդ ունի իր մշտական եկամուտը. պատահական է միայն հայ գրողի եկամուտը։

Այսօրվայ օրը նա շատերիս մօտ հասել է համարեա զրօյի։

Հասարակութեան մէջ, անշուշտ, կը գտնվեն մարդիկ, որոնք անկեղծօրէն կը ցանկային օգնութեան գալ մեզ։

Ամենատեւական և ամենալաւ միջոցը կը լինէր, եթէ այդպիսիները գային օգնութեան մեր գրուածքների հրատարակութեան գործին։

Ինձ օգնել ցանկացողներին կամ պայման առաջարկողներին խնդրում եմ աճապարանք տալ՝ իրանց օգնութիւնը ուղարկելով ինձ այս հասցէով՝ Тифлисъ, Вознесенская, 45, Акопу Генджіанъ.

Յակովբ Գենջեան (Կարա-Դարվիշ)

1148 1—1

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Երթեւեկութիւնը Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

Բաքու № 6 արագ 11 ժ. 13 ր. առ.
» № 8 » լրաց. 3 ժ. 54 ր. ցեր.
» № 4 պօստատար 9 ժ. 28 ր. երեկ.
Բաթում № 3 » 11 ժ. 03 ր. առ.
» № 9 մարդատար 10 ժ. 33 ր. երեկ.
Երևան և Ջուլֆա № 4 պօստատար 11 ժ. 03 ր. երեկ.
Սարըղամըշ, զինւորական № 122/703*** մարդատ. 7 ժ. 05 ր. երեկ.

ԹԻՖԼԻՍ ՀԱՍՆՈՒՄ Է

Բաքուից № 3 պօստատար 10 ժ. 08ր. առ.
» № 7 արագ լրաց. 4 ժ. 12 ր. ցեր.
» № 5 » 8 ժ. 48 ր. երեկ.
Բաթումից № 10 մարդատ. 9 ժ. 52 ր. առ.
» № 4 պօստատար 8 ժ. 38 ր. երեկ.
Երևանից և Ջուլֆայից № 3 պօստատար 8 ժ. 10 ր. առ.
Սարըղամըշից, զինւորական № 648/299 մարդատ. 5 ժ. 13 ր. երեկ.

Թիֆլիս-Մցխէթ

Թիֆլիսից Մցխէթ № 61 9 ժ. 12 ր. առ.
№ 63 5 ժ. 4 ր. ցեր.
տօներին 2 ժ. 33 ր. ցեր.
Մցխէթից Թիֆլիս № 62 (տօներին) 11 ժ. 3 ր. առ.
№ 64, 7 ժ. 20 ր. երեկ.

Թաւրիզեան երկաթուղի

Ջուլֆայից Թաւրիզ 7 ժ. առաւ.
Թաւրիզից Ջուլֆա 11 ժ. 30 ր. առ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 Թ.

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

»606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9 կէսից—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծաղկահատ։
Ա. Ն. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ—11—12 ժ. կանանց հիւ. և վիրաբուժական։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Ն. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ—6—7 ժ. կանանց հ. և վիրաբուժական.
Մ. Մ. ԲԵՆԻՍՍՕՎԻՉ—6—7 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւանդութիւնների։
Վճարը 50 կ.։ Աղքատ. երբ ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝ Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Լոյս տեսաւ Կովկ. Զինւոր. Ձայնի վիմագր.

Աշխարհագրական դպրոցական ատլաս

Կազմեց ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆ

Դպրոցական ատլասը (հայերէն) տպագրված է երկու գոյնով և պարունակում է տասը քարտէզ (9 տախտ.)—Կիսագնդեր, Եւրոպա, Ասիա, Աֆրիկա, Հիւս. և Հար. Ամերիկա, Աւստրալիա, Եւր. Ռուսաստան, Կովկաս և Թիւր.-Հայաստան։ Գինն է 1 ր. 25 կ.։ Պահեստը «ԳԻՐ» գրախանութում։

(Հ. Կ.) 1153. 6—2

Զգուշութիւն

Իմ նախկին տիրացու Զաքար Զաքարեանն արձակված է իր պաշտօնից։ Գողացված է իմ ծխոց ցուցակը, ուստի մի քանի մութ և բաղդախնդիր մարդիկ զանազան սուտ պատրուակներով դիմում են ծխականներին և դրամներ շորթում։ Արդ, այսու զգուշացնում եմ ծխականներիս՝ այդպիսի մարդկանց չը հաւատալ։

Արշակ ք. Մինասեանց

1150. 2—2

Ծախվում են ՎԵՐՋԻՆ օրինակները

Ց. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

Ռուս-հայ լիակատար բառարան, անկազմ 9 ր., կազմած 11 ր. 50 կ.։

Հայ-ռուս լիակատար բառարան, անկազմ 6 ր., կազմած 7 ր. 50 կ.։

ՍՏՈՅԳ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ գինը 50 կօպէկ.

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՌԻ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ գինը 50 կօպէկ.

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԻՆՔՆՈՒՍՈՅՑ Ա. տ. 25 կ., Բ. տ. 40 կ.։

Ռուսերէնի այբբենարան եւ առաջին ընթերցարան պրօպիսներով և պատկերներով։ Գինն է 20 կ.

Դիմել՝ А. Дагбашяну. Тифлисъ, Сололакская, 14. (Կ.) 927. 10—10

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

վաճառվում են հետեւեալ հրատարակութեանց սակաւաթիւ օրինակները.

1) ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ, Գր. Արծրունու գրական գործուն. 25-ամեակի առիթով, Խ. Մալումեանի, գ. 50 կ.
2) АГРАРНЫЯ ПРОБЛЕМЫ, Ал. Калантаръ, գ. 10 կ.
3) ԻՆՔՆԱԿՈՉ ԻՇԽԱՆԸ, Վիլհէլմ Հաուֆի, թարգմ. օր. Վ. Տէր-Նիկողայոսեանցի գ. 10 կ.
4) АРМЯНСКАЯ ПОЭЗІЯ ВЪ ЛИЦѢ РАФАИЛА ПАТКАНЬЯНА, Гр. Чалхушьянъ, գ. 50 կ.
5) ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԱԽՏԵՐ, բժ. Ա. Բուզուղեանի, գ. 05 կ.
6) ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒՀԻ Շչէգրինի, թարգմ. Խ. Մ.-ի, գ. 05 կ.
7) ԵՐԿՈՒ ՆՈՎԵԼԼԱ, Իւհաննի Ահօյի, թարգ. Լ. Բաբայեանի, գ. 10 կ.
8) ՍԻՍՏԵՄ Մ. Հալբէի, և ԵՐՋԱՆԻԿ ԻՇԽԱՆԸ, Օ. Վիլդէի, թարգմ. Լ. Բաբայեանի, գ. 15 կ.
9) ՀԵՐՑԷՆ, Գ. Տէր-Թումինեանի, գ. 40 կ.
10) ԴԺՈԽՔ, Ց. Ջանիկեանի, II հ., գ. 30 կ.
11) СѢРА, Лекція д-ра А. Арцруни, գ. 20 կ.
12) ՍԻՖԻԼԻՍ ՀԱԹԱ-ԷՀՐԼԻԽԵԱՆ «606»-ը, դօկտ. Վ. Խաչատրեանի, գ. 15 կ.
13) ВОЛОСЫ, В. А. Х.-ի
14) ԲԱԶՄԱՄՈՒՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՐՈՒՍՏԱԿԱՆ ԱՄԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱԿԱԲԵՂՄՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ, դօկտ. Վ. Ա. Խաչատրեանցի, գ. 25 կ.
15) ЧАЙКА, Левонъ Григорянц-ի, գ. 20 կ.
16) ԿՈՎԿ. ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԱԶԳԱՒ. ԿԱԶՄԸ, ՊՐՈՑԵՍ. ԽՄԲԱՒՈՐՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՍ. ՇԵՐՏԱՒՈՐՈՒՄԸ, Բ. Իշխանեանի, գ. 75 կ.
17) ЭКОНОМ. и ОБЩЕСТ. ОСНОВЫ АРМЯНО-ГРУЗИНСК. АНТАГОНИЗМА, Б. Ишханян-ի գ. 40 կ.

Այս գրքերից մի-մի օրինակ պահանջողներին զեղչ է լինում 20%, ծանրապահածախսն էլ մեզ վրա։

Դիմել՝ Ред. газеты «МШАКЪ», Тифлисъ.

ՕԳՏՎԵՑԷՔ ՑԱՐՄԱՐ ԱՌԻԹԻՑ ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼՈՒ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԷՔԵՐՋԵԱՆԻ ՀԻՊՆՕՏԻԶՄԻ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՄՏՔԻ ՔԱՇՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Գործնական հոգեբանութեան

ԿՈՒՐՍԵՐԸ

Այս նոր կուրսերը մանրամասնօրէն պատրաստված են այն նպատակով, որ ընթերցողը կարողանայ սովորել հիպնօտիզմը առանց ուսուցչի, առանց մեծ ծախքերի և առանց միջնորդի սոսկ մտքի ուժով։

Ընթերցողը հիպնօտիզմին տիրապետելուց յետոյ՝ կարող է բուժել զանազան տեսակ հիւանդութիւններ, որոնք նշանակված են 32-րդ դասում։

Հիպնօտիզմով կարելի է վերացնել վատ սովորութիւններ երեխաների մէջ. գողութիւն, ծուլութիւն, ծխել, մի խօսքով արմատախիլ անել՝ ինչ որ վատ է, ու ներշնչել՝ ինչ որ լաւ է և օգտակար։

Հիպնօտիզմով դուք կարող էք ուղարկել ձեր ենթակային հեռու վայրեր, ուր գտնվում են ձեր սիրելիները և բարեկամները, որ նրանցից տեղեկութիւն բերի ձեզ։

Հիպնօտիզմով դուք կարող էք, բացի գաղտնիքների մէջ թափանցելուց՝ տալ և աչքացուցիչ և ծիծաղ առաջ բերող սէանսներ (տեսարաններ)։ Հիպնօտիզմով դուք կարող էք իմանալ ով է վերցրել ձեր իրերը, կամ ուր էք կորցրել կամ թաքցրած իրերի տեղը։

Արժէքի և ուրիշ բացատրութիւնների համար պէտք դիմել նամակով հետեւեալ հասցէով. СУСАННА ШЕКЕРДЖЯНЪ, Вельяминовская ул. № 22, Тифлисъ.

(Կ.) 1143 20—1

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐ. ՄԻՆԻՍՏՐ. ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔՈՅ ԳՏՆՎՈՂ

ՀԱՃԽԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Ն. Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

(Գոյութիւն ունի 1895 թւից)

Երկու սեռի անձանց համար

Դասընթացքը 4-ամսեայ՝ ամենօրեայ պարապմունքներով։

Խնդիրների ընդունելութիւնը երկրորդ սեմեստրի համար վերսկսվեց դեկտեմբերի 15-ից։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ից, 1917 թ. Ծրագիրը և կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար՝ կուրսերի դիւանատանը՝ Թիֆլիս, Նիկոլայեւսկայա փողոց, № 22, տելեֆոն № 7—44.

(Ե. Հ. Կ.) 1077. 0—8

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐ. ՄԻՆԻՍՏՐ. ԻՐԱՒԱՍՈՒԹ. ՆԵՐՔՈՅ ԳՏՆՎՈՂ

ԱՒՏՕՄՕԲԻԼԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Հիմնադիր ինժեներ Ֆ. Պ. ՍՕՊՐՈՒՆՕՎ

(Շօֆֆէրների ուսումնարան)

Աւարտողներին տրվում է շօֆֆէրի վկայագիր։ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐՎԱՅ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ, ԱՄԵՆ ՕՐ։ Բացված է յատուկ բաժանմունք զինւորա-աւտօմօբիլային վաշտերում ընդունվելու համար պատրաստվելու։ Ростовъ на Дону, Б. Садовая ул., д. № 123 (уг. Б. Садовой и Богатянскаго пер.) (Կ.) 1118 2—2

Открыта подписка на 1917 годъ

На ежемѣсячный научно-популярный кооперативный журналъ

Москва 1917 г. **„Кооперативный Міръ“** Москва 1917 г.

подъ редакціей профессора В. Ѳ. ТОТОМІАНЦА и Р. А. АГАБАБОВА

При участіи многихъ русскихъ и заграничныхъ кооператоровъ, журналистовъ и ученыхъ.

РЕДАКЦІЯ—Москва, Театральная пл., д. Метрополь, 1-й подъѣздъ. Телеф.—4-13-03.

Журналъ „Кооперативый Міръ“ будетъ посвященъ разработкѣ и выясненію основныхъ вопросовъ и задачъ, стоящихъ передъ русской кооперацiей всѣхъ видовъ и явится независимымъ и безпартійнымъ научно кооперативнымъ органомъ.

Журналъ ставитъ себѣ цѣлью возможно полное ознакомленіе русскихъ кооператоровъ съ современной кооперацiей и въ иностранныхъ государствахъ.

Платныя приложенія:

1) Авторизованный переводъ книги извѣстнаго англійскаго кооператора Г. Вольфа: „Кооперація въ сельскомъ хозяйствѣ“, посвященная сельскохозяйственной кооперацiи всѣхъ странъ.
2) Проф. Шарль Жидъ: „Учрежденіе соціальнаго прогресса“. Авторизованный переводъ съ 4-го французскаго изданія.
3) Проф. Э. Якобъ: „Хозяйственная теорія кооперацiи“, переводъ съ нѣмецкаго съ предисловіемъ автора къ русскому изданію.
4) С. Буйонъ: „Кооперативный сбытъ хлѣба за границей и во Франціи“.
5) Л. Луццати: „Охрана мелкой собственности“ съ предисловіемъ автора къ русскому изданію.
6) Избранныя сочиненія Шарля Фурье.

Цѣна журнала съ пересылкой въ годъ	10 руб.
Въ ½ года	6 руб.
За 3 мѣсяца	3 руб. 50 к.
Отдѣльный №	1 руб. 25 к.

Платныя приложенія могутъ выписывать только годовые подписчики, подписавшіеся до 15 января 1917 года, за плату въ въ 7 руб. 50 коп. за всѣ 6 книгъ. Подписавшіеся послѣ 15 февраля получатъ только оставшіеся отъ разсылки въ розничную продажу по той же цѣнѣ экземпляры. Въ отдѣльную продажу приложенія будутъ выпущены по цѣнѣ въ 2 руб. и болѣе за каждое. Годовымъ и полугодовымъ подписчикамъ допускается разсрочка—половина подписной платы вносится при подпискѣ на журналъ, другая 1-го апрѣля. Подписка принимается въ Издательствѣ „Кооперативный Міръ“, Москва, „Метрополь“, кв. № 8/а. Коллективнымъ подписчикамъ на 10 и болѣе экземпляровъ, отправляемыхъ по одному адресу—дѣлается скидка по соглашенію. (օ. մ.) 1134 3—3

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առեւտրի և Արդիւնաբեր. Մինիստրութեան հսկողութեան ներքոյ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐ

Տ. Մ. ՓԻԼՈՍԵԱՆԻ

ԵՐԿՍԵՌ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

(Թիֆլիս, Միխայլովսկի պր., № 24, տելէֆօն № 9—76.)

Խնդիրների ընդունելութիւնը դեկտեմբերի 25 ից։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ից։ Ծրագիրներն ու կանոնները ուղարկում և տրվում են ձրիաբար՝ կուրսերի դիւանատնից։

(ա. օ.) 1131 0—7

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Յովհաննէս Զաքարեան Տէր-Ստեփանեանցի

յունվարի 10-ից կը սկսվեն պարապմունքները՝ ցեր. 3—5 և երեկ. 8—10-ը։ Խնդիրների ընդունելութիւնը երկսեռ անձանց համար շարունակվում է։ Նոյն տեղը սովորեցվում է նաև ՄԱԳՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։ 1 Тумановская соб. домъ № 13.

2116 3—10

Առեւտրական Տուն „Յ. Ն. Տէր-Յարութիւնեան եւ Ընկ.“

գրասենեակը

(Երեւանեան հրապարակ, քաղաքային տուն)

Կազմում և ընդունում է գրող մեքենայի վրա տպելու համար ամեն տեսակ պաշտ. թղթեր, խնդիրներ, րէկլամներ, պլակատներ, լրագր. յայտարար. և այլն։

Ընդունում է բաժանորդագրութիւն մայրաքաղաքների և արտասահմանեան պարբերական հրատարակութիւնների։

Թարգմանում և կազմում է բոլոր եւրոպական լեզուներով նամակներ և ուրիշ թղթեր։

Կարգի է բերում առեւտրական գրքեր և կազմում է ամեն տեսակ հաշւեկշիռներ, ինվենտարներ, հաշիւներ և կատարում է հաշւապահական աշխատանքներ։

Կատարում է ամեն տեսակ առեւտրական յանձնարարութիւններ և

Վաճառում է ակտովի և մուրհակի թղթեր, պօստի և գերբօվի մարկաներ։

(Ե. Հ. Կ.) 877. 150—34

Агентурно-Коммиссіонная Контора въ Харьковѣ

Мануфактура.

Трико тале, 1 арш. шир. черн. 1 р. 20 к. арш.
Сукно вигон 17 вершк. сѣрое 1 „ 75 „ »
„ 2-хъ аршинное 3 р. 20 к.
Фланель, одинарная 1 „ 15 „ »
» двойная ширина 2 „ 10 „ »
Адрія одинарная 2 „ 20 „ »
» двойная, 2 арш. ширины 4 „ 50 „ »
Бумазея «Шотландка» (красив. рисунки) — „ 85 „ »
Сатинъ рубашечный, гладкій 1 „ — „ »
» набивной для платьевъ (разн. рисун.) 1 „ 05 „ »
Для бѣлья Ланкордъ шелковисты, 20 верш. ширины — „ 75 „ »
Глясе, двойной ширины — „ 65 „ »
Платки головныя и карманная раз. сор.
Шарфы мужскіе и дамскіе.

Подходящій для Васъ товаръ прошу подчеркнуть при заказѣ.

Галантерея.

Чулки черные и цвѣтные 16 р. дюж., 2-й сортъ, дюж. 14 р.
„ „ загранич., фильд. „ 19 „
„ „Паутинка“ черное „ 16 „
„ прозрач. загранич., двойн. ступня „ 32 „
Носки отъ 40 к. до 1 р. 10 к. пара.
Резина для подвязокъ, пачка 12 арш. 3 р. 75 к.
Перчатки теплыя, мужскія „ 16 „
„ „ дамскія „ 18 „
„ „ изъ датской кожи, загранични. „ 48 „
Бѣлье (6 рубахъ и 6 кальс.) .. 30 „
„ „ „ лучш. сортовъ 40 и 50 „
Мыло прозрачное, глицериновое № 4711 „ 4 р. 50 к.
„ карболовое № 4711 „ 2 „ 40 „
„ дегтярное № 4711 „ 2 „ — „
„ „Конекъ“ „ 5 „ — „
„ „Килъ“ (по размѣрамъ) 2 руб. 25 коп.
2 р. 90 к. дюж. Больш. разм. „ 4 „ 90 „
Бритвы отъ 16 р. до 24 р. дюж.

Писчебумажный.

Карандаши Фаберъ 12 р. гроссъ
Карандаши обыкн. хорош. качест. 9 р. гроссъ
Чернильный № 3 за гросъ 9 р. (12 дюж. 144 шт.)
„ луч. кач. № 1832 16 р. 80 к. „
„ выс. сортъ № 1838 18 р. „
Бумага почтов. 70 к., 80 к., 1 р. 05 к. за пачку 75 к. и 1 р.
Дамскій форматъ
Конверты обыкновен. 6 р. 50 к. за 1000
„ большой 8 р. „
„ пакетный 9 р. „
Чернило, Гумміараб., промок. бумага.
Конверты дамск. формата съ разноцвѣтнымъ подкладк. 2 р. сотня
Другіе сорта 1 р. сотня
Секретки разныхъ размѣровъ и цѣнъ.
Шнурки для ботинокъ 85 к. дюж. 12 паръ
„ лучшій сортъ 1 р. „ „
Зажигалки плоскіе загранични. съ каминями 7 р. дюж.
Иголки для шитья по 25 ш. въ черныхъ конвертахъ за 1000, 3 р. 50 к.

Всѣ товары, требуемые для Вашей торговли, даже не входящіе въ настоящій прейсъ-курантъ, высылаю скоро и добросовѣстно, по полученіи задатка, въ размѣрѣ половинной суммы заказа. Галантерея высылается въ почтовыхъ 12-ти фунтовыхъ посылкахъ, а мануфактура—цѣлыми кусками. 1152 4—2

Адресъ: Харьковъ, Скрипницкая 7. Ш. Ярославскому.

Типографія „ЭКОНОМІЯ“, Тифлисъ